

Ipavci.

Prilog k zgodovini slovenske pesmi. — Spisal Janko Barle.

Slovenci smo maloštevilni narod, ali se nam mora priznati, da talentov med nami nikdar ni manjkalo. Ne samo da so se pojedinci vzpeli visoko v raznih strokah znanosti in umetnosti, celo cele rodovine so se na ta način odlikovale. Na slikarskem in kiparskem polju omenjam rodovino Šubičevo in Jenkovo; brata Cimpermana na pesniškem polju; a v glasbeni umetnosti je nekaj posebnega rodovina Ipavčeva. Ime bratov Benjamina in Gustava Ipavca se bode spominjalo vedno v zgodovini slovenske pesmi; njiju brat Alojzij je bil tudi zelo nadarjen glasbenik, ali je prezgodaj umrl; od Gustavovega sina Josipa sme slovenska umetnost še mnogo pričakovati; nečakinje, sestre Čampa, so se kot izredne pevke proslavile v vsej Evropi. Ljubezen do glasbe preveva vso to rodovino; ta ljubezen je navduševala brata Benjamina in Gustava, da sta — po svojem poklicu zdravnika — posvetila vse svoje proste ure slovenski pesmi. Njuna zasluga je tem večja, ker sta začela skladati takrat, ko se je slovenska umetna pesem šele porajala. Da se je vzpela tako visoko, da je osvojila naša mesta, trge in vasi, da se je udomačila med drugimi slovanskimi narodi in da je cenjena celo v tujini, k temu sta pripomogla nemalo brata Ipavca.

Slavni Petelin (Gallus) se je proslavil kot glasbenik v daljnem svetu in si s svojimi dovršenimi skladbami zaslužil priznano slavo v zgodovini glasbene umetnosti. Vendar njegove skladbe so svetovne, za razvoj slovenske pesmi brez pomena. Ta se je vzbudila šele v preteklem stoletju, in njeni prvi početki so neznatni, malenkostni. Rihar in Potočnik sta bila ona dva zaslužna moža, ki sta jela orati ledino na polju slovenske glasbe in že l. 1826. objavila svoje prve skladbe. Njuno stališče je bilo težko, prvi poizkusi so bili skromni. Pa začetek je bil storjen in skoro se je k njima pridružilo lepo število nadarjenih mladih skladateljev, ki so se resno in požrtvovalno poprijeli naše glasbe, gojili jo po pravih načelih in ji pripomogli do tistega odličnega viška popolnosti in dovršenosti, na katerem jo nahajamo danes. Kdo se tu z domoljubno hvaležnostjo ne spominja mož,

kakor so bili Fleišman, Gašpar in Kamilo Mašek, Vilhar, Davorin Jenko in v poznejši dobi: Gerbič, Foerster, Nedvěd, Hajdrih, Fajgelj, Hubad, Sattner i. t. d.¹ Vse te skladatelje združujeta brata Benjamin in Gustav Ipavec, saj sta jela skladati že več kot pred pol stoletjem, a še danes ni potihnila pesem njunih strun. Gustavova lira je obmolnila šele lani (t. j. pred njegovo smrtjo), a brat Benjamin je še vedno ni odložil.² V častitljivi starosti ga tolaži pogled na njegove mnogoštevilne sotrudnike na slovenskem glasbenem polju. Njih število se je pomnožilo, glasbeno obzorje razširilo, a slovenska pesem izpopolnila, tako da lahko smelo vstopi v svetovno

FRANC IPAVEC

glasbeno dvorano. Priznan slovenski skladatelj mi je rekel, da sta brata Ipavca za slovensko glasbo to, kar je Prešeren za našo poezijo. Njuna glasba je res slovenska; zato so pa tudi njune pesmi prešinile ves slovenski narod, bolj nego druge umetne pesmi. Ni je ne olikane ne preproste družbe, katera ne bi pela njunih pesmi. Če bi Slovenec v daljni tujini zapel: „Kje so moje rožice“, spoznal bi ga drug Slovenec po teh glasih, ki jih prepeva pastir na paši, dekleta na polju, otroci v šoli, stara mati detetu pri zibelu. Ipavca sta oni „mirni pol“ — in kdor se od teh značilno slovenskih zvokov oddalji,

neha biti naroden. Slovenci imamo mnogo pesmi, a Ipavčevih ne dosežejo. Večina teh so mali, a dovršeni in skrbno opiljeni umotvori, preprosti v melodiji in harmoniji, a ker so neprisiljeni, tudi v srce segajo, a ker so vzkipele iz srca, katero resnično ljubi narod, tudi narodovo srce vznášajo in navdušujejo.

Ker sta brata Ipavca zelo značajni osebi v zgodovini naše pesmi, sem zbral vse podatke iz njiju življenja: naj nam bodo v pojasnilo naše glasbene prilike v početku njenega delovanja. Opisal sem pa tudi skladateljevo očetno hišo, posebno njunega očeta, ki je bil vsekako zanimiv mož. Morda

¹ Prim. Dr. Benjamin Ipavic, skladatelj slovenski. Ob sedemdesetletnici njegovega rojstva napisal M. P. Dom in Svet 1900, str. 276.

² Žal, odložil! Ko je bil ta spis že postavljen, je dr. Benjamin Ipavec umrl, 21. decembra 1908. Op. ur.

vse ne bi spadalo v ta spis, ki je v prvi vrsti posvečen bratoma skladateljema, a menim, da ne bode škodilo, če bo slika popolnejša.

Oče Franc Ipavec.

Oče naših skladateljev, Franc Ipavec,¹ je bil izredno zanimiv in značajan mož, kakršnih je malo, prava stara korenina. Bil je majhne, šibke postave, živega temperamenta; hitro je vzrojil, pa se zopet hitro potolažil; bil je vztrajen in odločen, a imel je vendar mehko srce. Slavni škof Martin Slomšek ga je dobro poznal in visoko cenil. Še kot dijak je prišel iz sosednje Ponikve v dolgi suknji v Št. Juri k Ipavcu in mu spoštljivo poljubil roko. Ipavec, ki je bil na daleč in na široko znan pod imenom „šentjurski padar“, se je tedaj nasmehnil in Slomšku s proroškim glasom dejal: „Le počakaj, ne bode dolgo, bodem pa jaz tebi roko poljubil.“ Slomšek ga je kot škof, vselej ko je v Št. Juri prišel, obiskal, a postavil mu je v svojih „Drobtinica“ s spisom „Franc Ipavic, izgled keršanskega zdravnika“² trajen spomenik. Ta spis je spisal v nemškem jeziku Ipavčev dober prijatelj in znanec, šentjurski župnik Karel Merk, a sam Slomšek ga je na slovensko prestavil.

Franc Ipavec se je rodil dne 11. avgusta l. 1776. v Gradacu, v podzemeljski župniji v Beli Krajini.³ Njegov oče Juri je bil doslužen vojaški kirurg ali „feldšerar“, kakor so jih takrat zvali. Franc je postal zgodaj sirota, ker mu je oče umrl, ko je bil v četrtem letu, mati Marija pa, ko je bil osem let star. Bil je najmlajši sin. Od drugih otrok naj omenim starejšega brata Matija,⁴ ki je bil okrožni kirurg v Celju in pa sestre Marijo, Margareto in Nežico. Ena od teh sester je vzela nekega oskrbnika, menda v

¹ Ipavci so prišli izvestno z Vipavskega, pa bi se morali pravilno pisati *Vipavec*. V maticah so jih pisali po nemško *Ipavetz* in tako se je pisal tudi Franc Ipavec, ko je prišel v Celje. Brat Matija mu je rekel včasih: „Ipavec, to je hrvaško, mi se moramo pisati po nemško — *Ipavitz*“. Od tedaj se Ipavci pišejo *Ipavic* in *Ipavec*.

² Drobtinice za l. 1861. str. 131—152.

³ Dr. B. Ipavec je hranil izpričevalo o rojstvu svojega očeta, katero slove: *Wir Maire der Gemeinde Gradatz bezeugen, dass vermög in Handen habenden Taufbuches der Pfarr Podsemel der Franz, ehelicher Sohn des Georg und Maria Ipavetz zu Gradatz Haus-Numero Eilf den eilften Augusty siebenzehnhundert siebenzig sechs gebohren und in Gegenwarth der Taufbathen Nicolaus Sûpantschitsch und Anna Schimonitsch von den Herrn Michael Konda, Pfarrer zu Podsemel getauft worden sey.*

Mairie Gradatz, am 19ten May 1814.

Der Maire:
Sigmund Gussitsch.

⁴ Njegov sin Maksimilijan je bil zdravnik v Laškem. Ko se je enkrat vozil v Loko k bolnemu Muleju, se je že blizu Loke zvrnil in ubil. Pokopan je v Loki.

Gradacu, ki se je zval Hočevar.¹ Pri tej sestri je ostal France do svojega enajstega leta in je ovce pasel. Večkrat je kasneje v svojem življenju pripovedoval, kako se je enkrat, ko je bil na paši, pridrilo pet volkov, od katerih mu je vsak po eno ovco odnesel. On je sicer kričal in vrgel nož za volkovi, pomagalo pa ni nič. Druge ovce so se razkropile, in ljudje so jih šele čez dolgo časa našli v neki dolinici.

Takrat so bile slabe letine in lakota je bila večkrat v deželi. France je še na svoje stare dni rad pripovedoval, „kako globoko mu je lepa pridiga v serce segla, katero so fajmošter o hudi suši imeli, kedar so šli k neki cerkvi Matere božje (menda v Klošter pri Gradacu) za rodoviten dež prosit. Popisali so verli govornik suše hudo šibo, od ktere vse onemaguje, kakor o času Ahaba, hudobnega kralja. Razložili so vzrok, pokaj nas dobri Bog tepe in da so naši grehi krivi, če nas Bog ne usliši. Skoncema svoje ginljive besede povzdignejo nedolžno dete, lepo belo oblečeno, rekoč: Oče vsega usmiljenja in vse tolažbe, ako nismo vredni mi zastarani grešniki uslišani biti, pa se usmili saj svoje nedolžne dece, ki prosijo kruha in jim ga ne bomo imeli dati, dokler ga žuga huda suša pobrati.“

Ker so bile slabe letine, je poslala sestra Franceta v njegovem enajstem letu k drugi sestri v malo vas Zastavo. Pri tej sestri, ki je imela tu posestvo v najemu, je zopet vse leto ovce pasel. Ko je bil pa France dvanajst let star, mu je zvezala sestra nekaj živeža v culico in mu velela, naj gre k bratu Matiju v Celje. Ker je imel le-ta v Celju tudi brivnico, je sprejel brata v svojo oficino. France je moral opravljati razna hlapčevska dela: kotle snažiti, vodo nositi, a hkrati se je učil tudi briti, kri puščati, zobe rvati in rane obvezavati. Tudi v šolo je hodil, če je le utegnil, in tu se je naučil dobro brati in pisati in pa nemščine, ki je poprej ni znal. Sedem let je ostal France v Celju pri bratu in se v zdravilstvu tako izuril, da je dne 17. maja 1797 napravil izkušnjo iz zdravilstva. Izpričevalo, da je izkušnjo „in den Anfangsgründen der Zergliederungs- als Wundarzneykunst“ dobro prestal, so mu napravili okrožna ranocelnika Gregor Faber in Janez Kristianeli pa njegov brat Matija.

S tem bi se bil kdo drug zadovoljil; a Francetu, ki je bil zelo darovit in je hrepenel, da se v zdravilstvu popolnoma izobrazí, to ni bilo dosti. Ostal je pri bratu še do l. 1800.; potem ni mogel več zdržati. Silil je v svet in je brez bratove ved-

¹ Bil je v rodu s pok. Hočevarjem, kanonikom v Novem mestu. Njegova hčerka Frančiška se je omožila z nekim Dornbuschem, ki je bil svoje dni lastnik hotela „Zur Stadt Triest“ v Gradcu.

nosti pisal v Gradec znanemu profesorju anatomije, Saulu, ki je imel tudi svojo officino (Paulusthorgasse), naj ga sprejme v službo, da bo imel priliko obiskovati tudi njegova predavanja. Profesor Saul ga je res sprejel, a brat Matija je Franceta zaraditega grajal, češ, kako je mogel tako odličnemu gospodu pisati; no, v resnici se je jezil, ker je izgubil dobrega in cenenega delavca. Veselega srca se je napotil podjetni mladenič v nemški Gradec, kjer je v Saulovi officini dalje lase strigel in brade bril, a obenem je marljivo obiskoval profesorjeva predavanja ter se v nekoliko letih izučil za pravega ranocelnika.

Sedaj mu je bil svet odprt. Mladenič ni dolgo pomišljal, kam naj se obrne. L. 1805. se je poslovil od Gradca in se podal najprej v Celje. Tu si je pri nekem znancu izposodil 50 gld. in se napotil v prijazni Št. Juri, kjer je dne 11. septembra 1805 začel svojo zdravniško prakso. Početek je bil težak. Stanoval je v mali sobici v hiši, ki jo je pozneje kupil. L. 1828. je to hišo podrl in na njenem mestu sezidal večjo hišo (št. 19), katera je danes lastnina njegove še živeče hčerke Žanetke. Šentjurčani so ga bili zelo veseli in dobri župnik Peter Gelze ga je vzal k sebi na hrano in mu rekel: „Spoznam, da bote v našem kraju dosti opraviti imeli, le pri nas ostanite, dobro bo vam in nam.“ Ipavec je ostal pri župniku na hrani do župnikove smrti in se je vedno hvaležno spominjal svojega dobrotnika.

Kmalu se je udomačil v Št. Jurju. Bil je spreten in več zdravnik, trudil se je enako z bogatimi kakor s siromaki, z vsemi je bil prijazen in ni mnogo računal. Zaslovel je v kratkem po vsej okolici in ljudje so radi prihajali k njemu. Njegov životopisec pravi o njegovi zdravniški praksi: „Vsak teden po dva dni so doma zdravili, in če si take dni skoz šent-Jurski terg hodil in vse te revne, slepe in kručljave videl, kateri so krog padarjeve hiše sedeli in ležali, bi si bil lahko mislil, kako je bilo o času Kristusovem v mestu Kapernaim.“ — „Lepo so Ipavic znali terpince motiti in jim pomanjšati bolečine. Moj rajni dedek so sirove klade v vinograd nosili in v zatilniki tako hudo bolečino dobili, da jim je rastlo divje meso in so jih morali k šent-Jurskemu padarju peljati. Hudo so domače okregali, rekoč: Še le sedaj mi siromaka pošljete, kedar je že gniti začel! Kako bo starček hude bolečine prestal, ki ima toliko rano in pa gnilo meso. Hočem poskusiti, če bote le mogli prebaviti. — Tako so Ipavic djali in peljali bolnika v gornjo sobo, kder je glasovir stal, kterege dedek še videli in tudi slišali niso. Rečejo glasovir odpreti in se bolniku poleg usesti, pa lepo v igro kijčekov gledati, ter poslušati ubranih strun mile glasove. Eno domačih je igralo, dokler so Ipavec rano rezali; huje ko je rana pod nožem pekla, slajše je muzika

po glasoviri tekla. In ko so ranocelec svoje hudo delo srečno dokončali, se dedek še neso naveličali čudne muzike gledati in poslušati. Radi so doma otrokom pripovedovali, kako je bilo hudo deržati, pa tudi veselo poslušati.“

Pri Ipavcu so iskali zdravja posebno bolni na očeh. Očesne bolezni se je naučil zdraviti Ipavec pri svetovnoznanem zdravniku za oči, prof. Beeru. Na Dunaj je pa prišel kot spremljevalec svojega prijatelja, viteza Gadolla, graščaka v Blagovni. To je bil star, bolehen gospod in je imel v Ipavca veliko zaupanje. Ko je bil kot član gosposke zbornice poklican k večtedenskem zborovanju na Dunaj, je rekel Ipavcu: „Brez Vas pa ne grem na Dunaj, morate iti z menoj!“ In Ipavec je šel. Kot vseskozi praktičen in delaven mož je pa hotel čas na Dunaju dobro porabiti in ne samo pohajkovati. Mislil si je: Oči znam najmanj zdraviti, bodem se pa to naučil! Šel je torej v stanovanje k prof. Beeru in mu rekel, da bi želel en tečaj napraviti pri njem. Profesor ga je najprej vprašal, kaj je, in ko mu je rekel, da je ranocelnik, mu je dejal odločno, da ga ne sprejme, ker ranocelnikov sploh ne sprejema, nego samo doktorje medicine. To je Ipavca osupnilo; vendar nade ni izgubil. Povpraševal je o profesorju in izvedel, da je jako lakomen na denar. „Bodete morali malo namazati pa bode šlo!“ — mu je rekel eden, ki je profesorja dobro poznal. Ipavec je res precej drugi dan šel zopet k profesorju, in ko ga je ta sprejel z besedami: „Saj sem Vam rekel, da Vas ne sprejemem, kaj ste prišli?“ — mu je pokazal Ipavec pest cekinov in — sprejet je bil. Od sedaj je marljivo obiskoval profesorjeva predavanja, kupil vsak dan v mesnici cel zamotek svinjskih oči, uril se na njih v operaciji leče in v tem postal velik večak.

Zaslovel je pa kot očesni zdravnik na ta način. Kmalu ko se je povrnil z Dunaja, so k njemu pripeljali slepega berača, ki je bil dobro znan po vsem Spodnjem Štajerskem. Na tem beraču je Ipavec najprej poizkusil operacijo in ta mu je sijajno uspela. V kratkem je revež izpregledal in raznesel Ipavčevo slavo na vse strani. Ljudje, ki so slepca poznali, so se seveda čudili, ko so videli, da je izpregledal, in prihajali so za očesne bolezni od blizu in od daleč — iz treh kronovin: Štajerskega, Kranjskega in Koroškega, posebno pa tudi s Hrvaškega k Ipavcu, ki jih je uspešno zdravil.

Vsako jutro, še preden je Ipavec vstal, so bili že bolniki pri njem. V prvi sobi so bili stoli namješčeni v polukrogu, nanje so bolniki posedali in čakali padarja. V sredi sobe je stal umivalnik in originalni možiček se je prišel, ko je vstal, semkaj umivat. Dokler se je on umival in oblačil, so mu ljudje že pripovedovali zaporedoma svoje težave in bole-

čine; on jih je mirno poslušal, potem izpraševal in jim dajal zdravila in navodila. Ker je bil triinpedeset let v enem kraju, je poznal ljudi daleč naokrog. V mnogih hišah je zdravil dedeke in njihove vnuke in dobro vedel, na kaki bolezni hira ta ali ona rodovina. Zato so pa ljudje tudi toliko vanj zaupali.

Stari padar je imel svoje navade, ki so bile značilne zanj. Obleka mu je bila starinska. Nosil je visoke nogavice s srebrnimi zaponami. Hodil je navadno gologlav, kakor tudi njegov sin Gustav, pa je imel tudi še v svojem osemdesetem letu košate lase kakor kak mladenič. K bolnikom je navadno jahal. Rad se je bavil tudi z umetlnim ognjem. Pri raznih slovesnostih je rad pokazal v tem svojo

nespodobno vedla. Vselej se je razjezil, če je videl koga, ki ni snel klobuka, ko je zvonilo. „Poglejte gumpca, je dejal „ali ima ptiče pod klobukom, da se ne odkrije!“ Če je bil kdaj zaradi bolnikov samo pri tihi maši in ne tudi pri pridigi, je rekel: „Danes je bila zame duhovska pečenka, toda brez solate!“ Če je le utegnil, je šel tudi ob delavnikih k maši, pa tudi popoldne ali zvečer je rad stopil v cerkev. Enkrat ga je cerkovnik celo v cerkev zaprl, ker ni vedel, da je še notri. Ker ni mogel iz cerkve, je zvonil tako dolgo z velikim zvoncem pri žrtveniku, da so sosedje zaslišali in mu odpri.

Več let pred smrtjo je Ipavec bolehal, vendar zmernost in zdravniška izurjenost sta mu življenje

POPOVO POLJE, HERCEGOVSKO „CIRKNIŠKO JEZERO“ FOT. P. H. SCHNEDITZ

izurjenost. Ko je slavil dekan v Novi cerkvi, Jožef Jakomini, svojo zlato mašo, je napravil Ipavec sijajen umetlni ogenj. Bil je ravno takrat pri njem na zdravljenju neki godec, ki je bil na neki ženitnini hudo obstreljen. Ta godec je znal iz lesa vsakovrstne stvari lepo izrezljati; pomagal je narediti Ipavcu ognjene pismenke, kolesa in več takih stvari, ki so rabile pri umetlnem ognju. Umetalni ogenj se je izredno posrečil, tako, da se ljudje niso mogli dosti nagledati in načuditi. Dejali so: „Kako je to čudno lepo, pa vendar ni nikakršna coprnija. Kdo bi verjel, da znajo šentjurski padar taka čuda napravljati!“

Ipavec je bil pa tudi pobožen in veren mož. V cerkvi je imel svoj sedež, v katerem ni manjkal nobeno nedeljo in praznik. Mladino je vselej posvaril, pa tudi kaznoval z dolgo palico, če se je v cerkvi

precej podaljšala. Zadnje dni meseca julija l. 1858. je pa nevarno obolel in precej spoznal, da je to njegova zadnja bolezen. Doživel je še srečo, da sta mu sinova Benjamin in Gustav pred njegovo smrtjo dovršila zdravniške nauke. Ko je zaslišal to vest, je vesel rekel: „Zdaj rad umrjem, ker je dobri Bog moje prošnje uslišal in mi srčne želje dopolnil. Zapustil bom vrla sinova, obadva doktorja, in ako Bog da, dobro učena zdravnika!“

Ko je spoznal, da se mu bliža zadnja ura, se je dal na porcijunkulo (2. avgusta) prevideti in je mirno čakal smrti. Ob treh popoldne je njegova ura dotekla in ob polštirih za vselej mirno obstala. „Zgubili so otroci skerbnege očeta, gospa vdova zvestega moža, domače cerkve darovnika, ubogi dobrotnika in ves šentjursko-celjski kraj vrlega pomoč-

nika v križih in telesnih težavah," pravi njegov življenjepisec.

Blagega moža so pokopali na dan sv. Ožbalta (5. avgusta) na domačem pokopališču. Čeravno je bilo grdo in deževno vreme, je prišlo na pogreb mnogo ljudi ne samo iz domače župnije nego iz vseh celjskih in podceljskih krajev. Odlični gospodje in preprosti kmetje so prihiteli, da pokojniku izkažejo zadnjo čast in da se s solzami v očeh poslovijo od blagega človekoljuba in kremenitega značajnika

Franc Ipavčeva obitelj.

France Ipavec si ni precej, ko je prišel v Št. Juri, spletel domačega gnezda. Hodil je na hrano k dobremu domačemu župniku Petru Gelzeju in živel skromno kot samec. Ko se je pa v Št. Jurju udomačil in ko je njegova zdravniška praksa vedno bolj rastla, si je poiskal družico v Katarini Schweighoferjevi. Izbral je povsem srečno, ker je v njej našel dobro in verno ženo, skrbno gospodinjo in vsestransko naobraženo gospo.

Katarina Schweighofer se je porodila v imoviti dunajski rodovini. Njen oče je bil naobražen gospod, ki je pisal v časopise razne članke o politični ekonomiji. Svoje otroke je dal vsestransko naobraziti in je bil z njimi jako strog. Katarina je govorila dovršeno francosko pa tudi latinsko. S svojimi otroki je šel Schweighofer večkrat na izprehod, a samo enkrat v letu jih je peljal v znano slaščičarno in jim tamkaj kupil raznih slaščic. Ko se je družinica zopet enkrat sprehajala mimo te slaščičarne, a je oče bil v tistem letu že pogostil v njej svojo družinico, je rekla Katarina dovtipno: „Semel tantum in anno ridet Apollo“¹ in s tem spravila očeta v tako dobro voljo, da je otroke izjemoma drugič tistega leta peljal v slaščičarno.

Ko je l. 1811. padla cena denarju, je Schweighoferjeva rodovina obubožala. Po očetovi smrti je mati prišla za odgojiteljico otrok viteza Gadollija v grajščino Radolno (Reiffenstein), ki je sedaj lastnina znane pisateljice Mare Čop-Berksove; z njo je prišla kot družabnica tudi hčerka Katarina. Ker je ta grajščina blizu Št. Jurja, je France Ipavec tukaj upoznal Katarino in jo zaprosil za ženo. Poročila sta se l. 1814. Mati je odšla kasneje za odgojiteljico h grofom Auerspergom v Turnsko grajščino pri Krškem (Thurn am Hardt) in umrla pri svoji hčerki v Št. Jurju.

Ipavčeva žena — postavna in lepa gospa — je bila glasbeno zelo nadarjena in naobražena. Igrala je izvrstno glasovir in harfo. To je igrala tako dovršeno, da jo je hotel učitelj, pri katerem se je učila, vzeti seboj na glasbeno potovanje.

V srečnem zakonu se je rodilo več otrok. Najstarejši sin je bil Lojze, ki je dovršil latinske šole v Celju. Stanoval je v Celju pri stricu Matiju, ki je imel svojo hišo tam nekje, kjer stoji danes „Narodni dom“. Medicinske študije je napravil na Dunaju. Ponesrečil se je l. 1849., ko je bil vojaški nadzdravnik v Rabu (Győr) na Ogrskem. Dobil je hud legar, a ker ga v boleznih niso dobro varovali, je skočil iz tretjega nadstropja na tlak in se ubil. Kakor sta mi pripovedovala brata Benjamin in Gustav, je bil on izmed vseh Ipavčevih otrok najbolj glasbeno nadarjen. Mati je igrala vsak večer na glasovir ali na harfo, a kar je ona le enkrat igrala, si je Lojze zapomnil precej in igral na glasovirju.

Enkrat je slišal nekega vojaškega kapelnika, ki je blizu njega stanoval, ko je komponiral novo koračnico. Sedel je h glasovirju in koračnico zaigral. Kar so se vrata odprla in v sobo je stopil kapelnik ves razburjen in vprašal: „Kdo Vam je dal to koračnico?“ Lojze se je nasmejaj in dejal: „Vas sem slišal pa sem jo poizkusil.“ Overturo k operi „Robert der Teufel“ je samo dvakrat v gledališču slišal pa jo je znal, ravnotako razne Straufove valčke, ki jih je igrala godba v „Volksgartenu“. V „Pesmarici za kratek čas“, ki so jo izdali l. 1859. Drag. Ripšl in pa brata Benjamin in Gustav Ipavec, je natisnjen na deveti strani njegov napev „Škerjanček“. Tiskan je tudi njegov „Schneeglöckchenwalzer“, ki je bil svoje dni zelo razširjen in priljubljen. Njegova sestra Žanetka se je v Gradcu nekaj časa kuhati učila, pa so jo zvali „die Schwester der Schneeglöckchen“.

Drugi Ipavčev otrok je bila Ivanka (Žanetka), ki živi še danes v Št. Jurju. Poročila se je z Alojzijem Čampo (Tschampa), ki je umrl kot dvorni svetnik pri najvišjem sodišču v Gradcu. Iz tega zakona so se porodile štiri hčerke: Marija, Amalija, Fani in Netka. Muzikalna nadarjenost Ipavčeve rodovine se je pokazala tudi pri teh deklicah. Prve tri so se proslavile kot izborne pevke po vsej Evropi. Netka je imela tudi izvrsten alt, ali se ni hotela učiti.

Prve tri so se muzikalno naobrazile v šoli štajerskega glasbenega društva v Gradcu in postale v družbi s četrto pevko svetovno znane pod imenom „Erstes österreichisches Damenquartett“. Največ časa je sodelovala s sestrami neka Frieda Perner, a razen nje pevki Galovic in Sorgledner. Prvi sopran je pela Fani, drugi Marija, prvi alt je pela ena gori omenjenih, a drugi alt Amalija. Njihov prvi javni nastop je bil na Dunaju v veliki dvorani dunajskega „Musikvereina“. K temu umetniškemu večeru se je zbralo čez 2500 oseb odličnega občinstva, med drugimi tudi ministrski predsednik knez Auersperg in kneginja Pavlina Metternich. Uspeh je bil velikanski in nepričakovan. — Od tedaj so

¹ Samo enkrat na leto se smeje Apolo (bog lepote).

nastopale te izredne pevke v teku petnajstih let po vseh večjih mestih Nemčije, Holandske, Belgije, Švice, Francoske, Italije, Španjolske, Portugalske in Rusije. Pele so tudi na virtemberskem, badenskem in saškem dvoru in povsod s svojim ubranim petjem očarale poslušalce. Posebno so uspele z narodnimi pesmami raznih narodov, ki so jih pele v izvorniku; tudi slovenskih pesmi niso pozabile. — Med druge so namreč vpletale tudi „Kje so moje rožice?“ in „Kukavico“. Dr. Benjamin Ipavec je aranžiral več slovenskih in nemških pesmi za njihov kvartet. Razni sloveči skladatelji tujih narodov so jim posvečevali svoje pesmi, da jih sprejmo v svoj program.¹

Ta kvartet je izurila in vodila Fani Čampa, ki je bila od vseh njih najbolj muzikalno nadarjena in izobražena in ki deluje še sedaj na Dunaju kot zelo priljubljena koncertna pevka in učiteljica glasbe. Razpolagala je z zelo krasnim in gibčnim visokim sopranom in se večkrat pri nastopih proslavila tudi kot izvrstna koloraturna pevka. Kvartet je bil najbolj znamenit v osemdesetih letih. Kolikor sem mogel izvedeti, je nastopil l. 1882. v Parizu, l. 1883. v Bruselju, Hanovru in Lipskem, l. 1884. na Dunaju, l. 1885. v Amsterdamu, Draždanih in Pragi, l. 1886. v Šverinu, Lilleu, Haarlemu, Mainzu, Trierju, Varšavi, in Thornu, l. 1887. v Thornu, Berlinu, Lipskem in Frankfurtu. Razni tedanji listi so polni njihove slave. Kritiki pišejo o pevkah, da pojo tako skladno, da bi mislil, da poslušas instrument, na katerem zvene vse strune v dovršenem blagoglasju. Noben glas ni gospodoval na škodo drugih, nego so se vsi štirje edinili v popolno celoto in nežna sestrška ljubezen, ki je združila ta kvartet — kakor da je odsevala tudi iz njih petja. Znani muzikalni kritik Ed. Hanslick je pisal dne 19. decembra 1884. v listu „Neue Freie Presse“ o tem kvartetu: „Lebhaftes Interesse erregte eine Production des „Ersten österreichischen Damenquartetts“, bestehend aus drei Schwestern Tschampa und Frä. Frieda Perner. Dem Regan'schen Quartette sind die vier Grazer Sängerinnen entschieden überlegen, sie leisten in der That ausgezeichnetes.“

¹ Od pesmi, ki so jih imele na programu omenjam te-le: Mendelsohn: „Ruhethal“, „Lieblingsplätzchen“; Schumann: „Soldatenbraut“; Rubinstein: „Wanderers Nachtlied“; Rübener: „Liebessehnen“; Vöckl: „Frühlingslied“; Brahms: „Aus dem Jungbrunnen“, „Fragen“; Kjerulf: „Die Brautfahrt nach Handanger“; Potpeschnigg: „Nun ist der Tag geschieden“; W. Kienzl: „Es steht eine Lind“; Abt: „Sonnenlicht ist schlafen gegangen“; Hermes: „Das einsame Röslein“; Södermann: „Schwedischer Hochzeitmarsch“; Chopin: „Mazurka“; irska narodna: „Lang ist's her“, švedska narodna: „Der verschmähte Freier“, škotska narodna: „Robin Adair“; ruska: „Rdeči sarafan“; Dopplerovi ogrski plesi in angleški madrigal iz l. 1595.; „Nun strahlt der Mai der Herzen“, ki ga je priredil Th. Morlay; itd.

In der vollendeten Accuratesse des Zusammenklanges, in der fein abgestuften Bewegung des Zeitmasses und der Tonstärke, kommen sie den Schwedinnen ganz nahe. Vom angenehmen Timbre ist der erste Sopran; der zweite Alt hat eine seltene Tiefe. Diese beiden äußeren Stimmen haben sich vor jedem Forciren zu hüten; daß sie dies wirklich thun, beweist, wie gut musikalisch sie sind. Ohne sich den Ton am Clavier anzugeben, setzt unser Damenquartett unmittelbar sicher ein und bewahrt die Reinheit der Intonation makellos bis zur letzten Note. Nur angeborenes Musiktalent und jahrelanges, unermüdetes Ueben konnten solche Resultate erreichen. Zudem sind die Damen auch sehr sprachkundig; wir hörten sie Deutsch, Ungarisch, Polnisch und Russisch singen. Das Repertoire vierstimmigen Frauengesangs a capella ist natürlich engbegrenzt und fristet sich überwiegend vom Arrangement mehr oder minder passender Männerquartette. Zum Glücke legen die Sängerinnen das Hauptgewicht ihrer Productionen auf die Volkslieder. Aus diesem unerschöpflichen Schatze haben sie werthvolle Kleinode gehoben und für ihren Zweck wirksam gefaßt. Zwei ungarische Tänze — liebe Bekannte aus den Brahm'schen Heften — sangen sie virtuos. Weich und innig klang ihr Vortrag des schönen russischen Liedes vom „rothen Sarafan“. Ich kenne wenig Lieder, die in Wort und Weise so schlicht und herzbewegend klängen, so unmittelbar aus tiefster Menschenbrust gequollen, als das irische Volkslied: „Lang' ist's her“. Bei diesem unendlich einfachen Liede, das mit keuscher Innigkeit gesungen wurde, zog ein Schauer edler Rührung durch die Reihen der Hörer. Das Volkslied, dessen erneuerte Pflege in unseren Tagen wir mit Freude wahrnehmen, besitzt in Grazer Damenquartett eine werthvolle und einflußreiche Mission.“

Enake in še bolj laskave ocene o petju tega kvarteta so prinesli tudi razni drugi časopisi: nemški, francoski, holandski, poljski in drugi. V Lionu so dobile sestre v znak izrednega priznanja zlat latorjev venec. Sedaj žive sestre, razen Fanike, ki je največ na Dunaju, pri svoji materi v Št. Jurju. Ta je že zelo priletna gospa, ali duševno še vedno sveža. Poseben dar ima za jezike in rada bere. Najraje bere hrvaško, pa tudi madžarsko, francosko in latinsko.

Od drugih Ipavčevih otrok omenim hčerki Marijo in Amalijo, ki sta ostali samici in umrli v Št. Jurju, in pa naša skladatelja brata Benjamina in Gustava.

V Ipavčevi obitelji je bilo prav srečno in veselo življenje; poleg vsakdanjih opravkov je bilo vedno tudi časa za godbo in petje; za to nedolžno in umetniško zabavo so imeli vsi veselje in zmisel.

Oče sicer ni bil muzikalno naobražen, ali bil je vendar zelo glasbeno nadarjen in je imel dober posluš. Igral je pač glasovir, ali sekiric ni poznal; tudi na orgljah je rad fantaziral. Glasovir je umel sam ubrati, če je bil razglašen. Najbolj mu je ugajal Mozart. Prav ljuba mu je bila overtura k Mozartovi operi „Zauberflöte“ in pa Beethovenova „As-dur sonata“. Večkrat, če sta zvečer sinova Benjamin in Gustav kaj igrala, kar je bilo njemu všeč, je prišel

JURIJ SLATKONJA
nagrobnik v cerkvi sv. Štefana na Dunaju

potiho v sobo in položil vsakemu „cvancgarco“ na glasovir. V prvih letih, dokler niso otroci odrasli, je igrala vsak večer glasovir ali pa harfo mati (umrla je l. 1865.), a kasneje Lojze in njegove sestre, pa sta mlajša sinova, Benjamin in Gustav, v glasbi takorekoč odrastla. Tudi pelo se je mnogo, posebno takrat, ko je Benjamin zaradi bolezni eno leto doma ostal. Največ so se pele razne nemške sentimentalne pesmi, kakor ona „Das arme Schulmeisterlein“. Otroci so peli enoglasno, a mati jih je na glasovirju

spremljala. S slovenskimi pesmami je bilo takrat jako težavno, ker jih ni bilo. Peli so Riharjeve: „Popot'vanje, bratje, je naše življenje“, „Nikdar na svetu lepšega ni“ in druge. Kakšna suša je bila takrat na našem glasbenem polju, je zgled „Napitka“, ki ima eno vrstico nemško, eno pa slovensko.¹ Šele ko je začela izhajati „Slovenska gerlica“, se je v tem malo na bolje obrnilo, a medtem sta začela skladati tudi že naša skladatelja. — Oče je tudi rad poslušal petje, vendar dobro se je moralo peti. V tem je bil natančen. Zvečer je navadno sam v svoji sobi kaj čital ali pa pisal, a odprl je vselej vrata, če so njegovi sinovi in hčerke zapeli kak kvartet. — V taki rodovini in v takem glasbenem ozračju sta zrastle in se začela razvijati naša skladatelja Benjamin in Gustav Ipavec. (Dalje.)

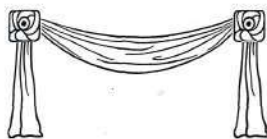
¹ Kot donesek k zgodovini naše pesni navajam tu besede te napitnice:

Seid fröhlich ihr Brüder,
Dokler na sveti živimo,
Singt lustige Lieder
Sdai bomo pili vsi vino.
Freund! so nimm das Glas
Da bode kratek čas,
Seid lustig nur alle
Bodo skerbi nehale.

Die Welt ist erschaffen
Da b' se v njim veselili,
Greift hurtig zu Waffen
Glazki so se nalili.
Heute ist der Tag
Da bo lušen vsak,
Was nützet blos leben,
Vsak je veselja potreben.

Wir wollen jetzt trinken
Bog živi vse naše,
Von Rechten zur Linken
Naj vsi izpijejo čaše.
Gott erhalte sie,
Bog jih naj živi,
Noch sehr viele Jahre
Nas mlade in stare.

Wir wollen uns lieben
Dokler smo si brati,
Die Freundschaft zu üben
Je ljubezen nam mati.
Trinket alle geschwind
Mamo že en pint,
Seid lustig beisammen
Da bomo rekli vsi: Amen.

Ipavci.

Prilog k zgodovini slovenske pesmi. — Spisal Janko Barlè.

(Dalje.)

Dr. Benjamin Ipavec.

Nekaj nenavadnega — doktor medicine, ki po svojem poklicu gleda vsak dan tragedijo človeškega življenja, ki tolikokrat opazuje, kako se ubogi človek bori s svojo največjo sovražnico, smrtjo — zлага pesmi, ki segajo človeku v srce in prinašajo mir njegovi duši. V preprosti otročji popevki kakor v veličastnem junaškem zboru, v nežni dekliški ariji, iz katere odseva zarja prve ljubezni, kakor v prešerni napitnici, v lahkokrili plesni godbi kakor v vzvišeni domovinski himni, povsod gledaš moža, ki je svoje najbolje, kar je imel, z nesebično ljubeznijo posvetil svojemu narodu. Srce njegovo je bilo bogat studenec melodij; iz njega so izvirale včasih burno kot gorski hudournik, včasih tiho kot gozdni potoček, a vselej so dramile, navduševale in blažile narod. In te pesmi so bile domače; zvenele so ravnotako navdušeno v preprosti vasi kakor po trgih in mestih, koder je vstajal narod iz dolgega spanja, prebujen, prerujen na novo življenje. Razumela sta te glasove kmet in gospod; našli so pot v vsako srce. Naš narod je hrepenel po pesmi, in eden prvih ki mu je podomače zapel in zadel pravo struno, je bil dr. Benjamin Ipavec.

Dr. Benjamin Ipavec se je porodil v Šent Jurju dne 24. decembra 1829. Sveti večer je za vsakega človeka poln poezije, posebno slovenski narod se ga veseli in ga težko pričakuje. In na ta večer je zagledal luč sveta naš skladatelj, iz čigar pesmi zveni večkrat tiha sreča božične noči.

Osnovne šole je dovršil Benjamin, kakor tudi njegov mlajši brat Gustav, v domačem trgu Šent Jurju. Učitelj mu je bil najprej Ripšl, oče znanega župnika, a kasneje češki Nmec Avguštin Kukla in podučitelj Knežar. Tedaj je bilo na Slovenskem, posebno pa na Dolnjem Štajerskem žalostno v šoli. Ipavca nista slišala v šoli nobene slovenske besede, razen pri verouku. Bilo je tudi v Šent Jurju tako, kakor omenja dr. Josip Vošnjak za Šoštanj:¹ „V šoli se nismo učili niti črke slovenske brati ali pisati, imeli smo nemški abecednik, nemško čitanko, nemško računico . . . Čutili se nismo ne za Nemce, ne za Slovence, ker se za narodnost sploh nikdo ni menil do l. 1848. in nam je jezik bil le sredstvo, da se

sporazumemo med seboj in z drugimi.“ Po končanih ljudskih šolah sta odšla oba brata v latinske šole v Celje; Benjamin, ker je bil starejši, dve leti preje. Benjamin sam pravi: „Popolnoma nemška je bila tedaj tudi celjska gimnazija, na katero sem prišel. Izmed mojih sošolcev sta l. 1843. brala Bleiweisove ‚Novice‘ samo dva, namreč Vrečko in Lončar. Kakor druge, vzbudilo je tudi mene leto osemindširideseto. Tedaj sem se šele zavedel slovenskega svojega rojstva, postal sem Slovenec in tak sem ostal do danes.“ Benjamin je bil priden dijak, v tretji latinski šoli je bil l. 1842. drugi, a v četrti tretji.

Osnovne glasbene nauke sta prinesla brata v Celje že z doma. V Celju ju je poučeval dalje v glasbi tamkajšnji organist Köppl, a kasneje Čeha brata Vaclav in Francišek Fassel. Zadnji ni dolgo kar je umrl v visoki starosti 90 let. Glasbeni talent Benjaminov je začel že v Celju siliti na dan. Čeravno ni imel še jasnih pojmov o glasbeni teoriji in harmoniji, je napisal vendar že tu valček, katerega je naslovil: „Knospen, Walzer für das Piano-Forte von Benjamin Ipavic, Syntaxista 1843.“ Lepi naslov temu valčku je napravil šestošolec Regula. Sestra Žanetka je poslala to prvo Benjaminovo skladbo skrivaj bratu Lojzetu na Dunaj in mu pisala: „Noch im Flügelkleide componiert.“ Lojze se je čudil bratovi glasbeni nadarjenosti in mu pohvalno pisal, da ni našel v valčku glasbenih napak.

Iz Celja je odšel Benjamin l. 1845. na licej v Gradec, kjer je bil dve leti; a ker je koncem l. 1847. obolel, se je povrnil domov in se celo leto doma zdravil. Ostal je doma tudi še prihodnje leto, ker ga starši niso pustili od doma zaradi burnih vojskih časov. Tako je počakal brata Gustava, da je le-ta napravil maturo, katera je bila ravno tedaj prvič uvedena. V tem času se je prav pridno uril v glasbeni teoriji. Lanner in Strauß, ki sta tedaj vladala v muzikalnem svetu, sta tudi na njega toliko delovala, da je začel skladati razne plesne skladbe. S slovensko glasbo se je začel baviti natančneje šele l. 1850., ko se je povrnil v Gradec na medicinsko-kirurške študije in so ga le-tam tovariši izbrali za pevovodja v slovenskem pevskem društvu „Slovenija“.

Kakor narodnost, se je porodila tedaj med dijaki tudi slovenska pesem. V pevskem zboru so bili izvrstni pevci: tenorist Viktor Bučar, Franjo

¹ Spomini, I., str. 12.

Magdič,¹ Vračko, Volčič in basist Matija Šušteršič.² Ker je pa slovenska pesem bila tedaj v povojih in pevci tega društva niso imeli skladeb, je bil Ipavec primoran, da piše zборе za svoje pevce. V to dobo spadajo njegova četverospeva: „Kje dom je moj?“ in „Zapuščena“ ter napitnice: „Bratje bodimo veseli“ (besede Križanove, ki je bil kasneje odvetnik v Ptuj in se je ponemčil), „Bratje, obrodile“ (Prešeren) in „Kozarce v roke“. Toman, ki mu je dal besede za to pesem, je srečal Ipavca drugi dan, ko je to pesem slišal, na ulici, ga ves navdušen prijel za roke in mu dejal: „Ipavec, ti ne veš, kako moč imaš v sebi. To ti pa povem, da take pesmi ne bodeš nikdar več napravil!“ Pevci so pod vodstvom Ipavčevim dobro napredovali in že l. 1850. v decembru priredili interno „besedo“, pri kateri se je odlikoval Lovro Toman kot navdušen govornik. Prihodnjega leta so se upali ti slovenski rodoljubi v nemškem Gradcu javno nastopiti, ter so v nedeljo dne 23. marca ob 11. uri predpoldne v veliki dvorani nemškega glasbenega društva priredili javno „besedo“.³ Takrat ni bilo tistega nasprotstva med Nemci in Slovenci, kakor je danes. Nemci so tudi obiskali „besedo“ in celo glasovir posodili. Navzoči so bili tudi vseučiliški profesorji: Kopač, Škedl in Kvas. „Beseda“ je lepo uspela in pevci, katerih je bilo čez 40, so dobili vsestransko pohvalo in priznanje. Svojemu pevovodju so izročili v spomin lepo rubinasto-rdečo kupo z napisom: „B. Ipavcu, pevovodju prve besede v Gradcu dne 23. marca 1851.“ Meseca julija istega leta je priredilo društvo drugo javno „besedo“, in pri tej priliki se je pel prvič Benjaminov dobroznani četverospjev „Zapuščena“. Ko je pevovodja Benjamin obolel, ga je nadomestoval v društvu njegov brat Gustav, ki takrat še

¹ Živi se kot umirovljen profesor v Zagrebu. Prijatelji so ga zvali „rajo“, ker je imel zelo dolge brke in je vedno na gosli brenkal.

² Umrli je kot odvetniški koncipient v Krškem.

³ „Uredba besede“, ki so jo priredili slavjanski rodoljubi, je bila ta:

I. razdel: Narodna pesem, besede Malavašiča, napev I. Tomažovića (Tomažovič je bil jako nadarjen glasbenik, doma iz Tržiča, ali je zgodaj umrl). Česki pèsny, svirane na postranici (flauta) od gosp. Vil. Böhma (Čeh, člen gledališkega orkestra); Življenje, četverospjev, besede Bl. Potočnika, napev Riharjev; Mazur z muzyka, pela operna pevka Hofman-Majoranovska in Husitska, zbor z bas-solo, ki ga je pel Šušteršič.

II. razdel: Zvonikarjeva, tenor-solo z brenčočim zborom, besede in napev Bl. Potočnika; Fantazija za gosli od Allarda od g. Kaspara; Strunam, četverospjev od L. Maška; Občutki, tenor-solo, besede L. Toman, napev I. Turnogradske; Zapuščena; Slavska rěč (Brod nek' čuti udarca).

ni skladal, pač je pa le aranžiral pesem „Rad o ide Srb in u vojnik e“.

V Gradcu je bila takrat samo: „Medizinisch-chirurgische Lehranstalt“, kakor v Solnogradu in Olomucu. Kdor je obiskoval tri leta to šolo in napravil izkušnjo, je postal ranocelnik (Patron der Chirurgie—Wundarzt). Kdor je imel maturo ali licej in je šel še dve leti na Dunaj, je postal doktor zdravilstva. Ravno onega leta, ko sta brata Ipavca že bila diplomirana ranocelnika, je bilo to odpravljeno; pa sta se, ker sta hotela vendarle postati prava doktorja, zapisala na Dunaju v prvi tečaj medicine. Izgubila sta na času, škodilo jima pa ni nič, ker sta si s tem pridobila obširno strokovno znanje. Že od doma sta prišla precej izurjena v zdravilstvu, ker ju je ta veda zanimala in sta kot medicinca večkrat pri bolnikih nadomestovala svojega očeta. Na Dunaju sta dovršila vse predmete v štirih letih, pa so jima naposled vendar dva semestra oprostili, tako da sta mogla že l. 1857. delati prvi rigoroz. Benjamin je bil promoviran za doktorja v februarju, Gustav pa v juniju l. 1858.

Na Dunaju se je začelo šele pravo življenje za muzikalna brata. Imela sta prilike mnogokaj lepega slišati in se naučiti. Izposodila sta si vsak teden cel kup muzikalij in jih potem doma igrala. To opisuje tudi dr. Josip Vošnjak v svojih „Spominih“:¹ „Hitro smo se seznanili in si ostali odslej zvesti tovariši do konca študij in iskreni prijatelji za vse življenje. Ipavca sta stanovala v Alzerskem predmestju blizu mene pri tleh. Ker sta oba bila muzikalno naobrazena, najela sta si klavir in ga postavila v svojo sobo. Kadar sem ju obiskal, in to se je skoro vsak dan proti večeru zgodilo, usedla sta se h klavirju, če ju že nisem našel igrajoča in mi napravila koncert. Igrala sta četveroročno Mozartove in Beethovenove sonate, ki sem jih tačas prvič slišal, pri katerih sem pač slišal zvoke, a v srce mi niso segali. Bolj ugajali so mi Lannerjevi in Straubovi valčki. To so bile vesele ure, ki so le prehitro potekle.“ Pri takih prilikah je sedel Vošnjak na naslonjaču in ju veselo poslušal. Najljubši skladatelj je bil bratoma seveda Beethoven. „Saj se pri njem tudi lahko reče: tako mora biti, ni mogoče kako drugače!“ mi je rekel pomenljivo o njem dr. Gustav Ipavec.

Benjamin Ipavec je bil vedno bolj muzikalno delaven. Spomladi l. 1853. je napisal nežni in še danes priljubljeni zbor: „Sirota“, potem zbor: „Ilirija oživljena“ in četverospjev: „Domovini“. Razen teh je zložil še samospjeva za tenor-solo s klavirjem „Pri vodici“ in „Domovini“,

¹ I., str. 39.

oba za svojega prijatelja, izvrstnega tenorista Viktorja Bučarja v Ljubljani. Bučar je pa priredil „Domovino“ za tenor in bariton-solo z zborom, pa se ta pesem še danes poje v raznih pevskih društvih na slovenskem jugu.

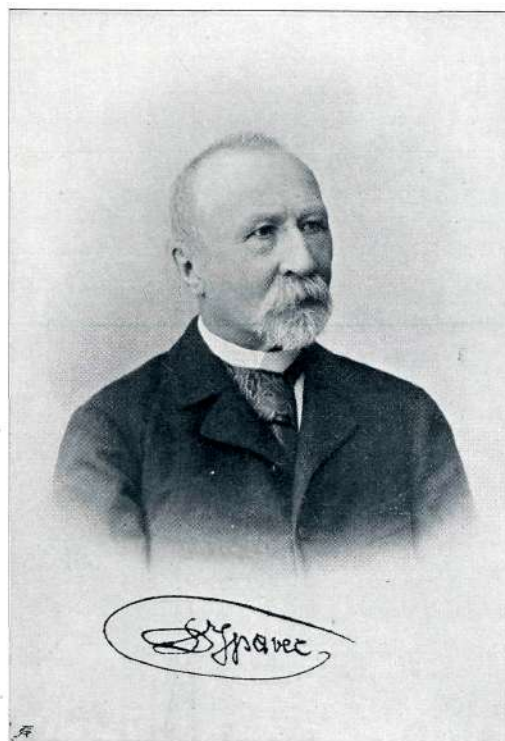
Ko sta brata dovršila svoje študije, sta hotela še več koristiti slovenski pesmi in jo razširiti med narodom. Prvi poizkus v tej smeri je bila „Pesmarica za kratek čas“, katero so l. 1859. na Dunaju „na svitlo dali ino vsim pošteno-veselim Slovincem podarili trije domorodci iz Šent Jurja poleg Celja.“ Ti trije domorodci so bili brata Ipavca in pa župnik Dragotin Ferdinand Ripšl (rojen 1. nov. 1820). Ripšl je bil pravi narodni pevec, brezskrbnega, veselega temperamenta, ki je zlagal pesmi prav v narodnem duhu, pa so nekatere od njih tudi zares ponarodele. Žal, da ni bil bolje glasbeno nabobražen, ker je napravil tudi mnogo napevov svojim, Hašnikovim, Lipoldovim in Orožnovim pesmam. Tudi za pesmi v „Pesmarici za kratek čas“ je napravil vse besede on, razen dveh narodnih. Do tedaj je bilo na slovenskem glasbenem polju, kakor sem že povedal, prav malo življenja. Prva zbirka slovenskih pesmi je pač „Slovenska gerlica“, katero je začel l. 1848. pri Blazniku ob stroških „Slovenskega društva“ izdajati Juri Fleišman. „Slovenska gerlica“ ima motto iz „Drobtinic“:

„Slovenska gerlica v domačem logu milo poje,
Povabi spevati drage brate, drage sestre svoje.“

Res je bil začetek jako težak in neznamen, pa je vendar „Slovenska gerlica“ mnogo storila za narodno prebujenje. Če primerjamo zvezke „Slovenske gerlice“ in pa izdanja „Glasbene Matice“ in „Nove akorde“, ponosno lahko trdimo, da smo Slovenci tudi na glasbenem polju mnogo in lepo napredovali. V četrtem zvezku „Slovenske gerlice“ je natisnjena l. 1852. tudi Benjaminova zdravica: „Bratje, bodimo veseli“, ena najboljših skladb v zbirki, a da ne omenjam lepega petega zvezka (l. 1859.), v katerem je natisnjen lep „venec slovenskih pesem dr. Fr. Prešerna“, ki ga je zložil prezgodaj umrli, daroviti Kamilo Mašek. Če spomnim narodnega pevca Miroslava Vilharja in pa Jurija Fleišmana, ki je poleg „Mičnih slovenskih zdravic“ izdal še tri zvezke pesmi pod naslovom: „Slovanska beseda“, — sem vse povedal. V taki suši na slovenskem glasbenem polju je „Pesmarica za kratek čas“ dobro došla. V „Pesmarici“ je natisnjenih dvajset enoglasnih pesmi (samo prva je dvoglasna). Dve sta narodni, ali kakor so jih takrat imenovali „staro-slovenski“: „Majolka“ in „Ko b' sodov ne b'lo“. V zbirki je „Škerjanček“, kakor sem že omenil od pok. Lojzeta Ipavca; „Kdaj moramo piti“ in „Napitnica k rešitvi“ sta

od Dragotina Ripšla, a druge so od bratov Benjamin in Gustava Ipavca. Zanimiv je predgovor, ki ga je napisal na dan sv. Karla Boromeja l. 1858. glavni izdajatelj zbirke, Dragotin Ripšl. On pravi: „Veseli Slovenci pri vsaki priložnosti radi prepevajo, naj že bojo pri tergatvi alj na ženitnini, na foroži (koline) alj sedmini, posebno pa kadarkolj se jim žlahtna vinska kapljica bliši. — Pa, kdor pri takih veselicaх lepих poštenih pesem ne zna, se žalibog! tudi včasi, posebno če je že nekoliko vinjen, rad po klafarsko zadere, ino veliko pohujšanja daje.

Taki gerdi nespodobnosti nekoliko u okom priti, je ta zbirka novih pesem odločena, zatoraj v njej

DR. BENJAMIN IPAVEC

toljko napitnic najdeš; pa kakor sem te pesme spisal ino pel, jih tudi podam vsim ljubim, pošteno-veselim Slovincem, mojim prijatelom, — odločene so za kratek čas, vi pismouki! ne sodite jih preojstro!

Ker je kranjska gerlica obmolknila, naj se štajerski škerjanček oglasi; ako vam njegovo petje dopade, vam zna prihodnič še večkrat zapeti.

To pesmarico na svitlo dati, sta mi pripomogla moja iskreno ljubljena domorodca Benjamin in Gustav Ipavic, doktorja zdravilstva, ktera sta k mojim besedam radovoljno prav mične napeve spisala, ino kateroma se zato prav serčno zahvalim.

Ravno onadva sta tudi vselej pripravljena, ako jima hoče kdo slovenskih pesem poslati, primerne napeve rado-voljno zložiti.“

To je lepo priznanje v čast našima skladateljema. Ipavca sta bila pripravljena ves svoj glasbeni dar in znanje posvetiti slovenski pesmi, kar sta pozneje tudi tolikokrat dokazala. Pesmi, priobčene v tej zbirki, so narodu dobro došle in se tudi mnogo pele. Benjaminova pesem „Kdo bi zmeraj tu-žen bil“, čije napev prisojajo napačno Dragotinu Ripšlu, je postala skoraj narodna,¹ a mnogo se poje tudi Gustavova „Slovenska dežela“.

Ko je dr. Benjamin Ipavec l. 1858. dovršil medicinske študije na dunajskem vseučilišču, se je podal v Gradec, kjer je bil do leta 1865. sekundarij pri dr. Rehačeku v deželni bolnišnici, a potem se je etabliral kot praktični zdravnik. L. 1871. je bil imenovan primarijem na otroški bolnišnici sv. Ane, kjer je služboval neprenehoma do l. 1898. in dobil pri izstopu za svoje izvrstno delovanje zlati zaslužni križec s krono. Kot zdravnik je bil v Gradcu, če tudi Slovenec, zelo priljubljen, ker je vedno vestno izpolnjeval svoj težavni poklic.

Za ženo si je izbral dr. Benjamin Ipavec l. 1865. Ano Vokounovo iz Celja in dobil v njej nežno, rahločutno družico, ki je, sama prijateljica glasbe, dobro razumela možovo glasbeno stremljenje in obilo pripomogla do tega, da si je Ipavec ustvaril srečno domače ognjišče. Otrok nista imela. Njegova žena, dobra Slovenka, vestno sodeluje pri „Podpornem društvu za slovenske visokošolce“ v Gradcu, katere-mu je bil dr. Benjamin Ipavec mnogoletni predsednik.

Dr. Benjamin Ipavec je v Gradcu, dasi je imel mnogo posla s svojim zdravniškim poklicem, vendar pri dr. Viljemu Mayerju nadaljeval svoje glasbene študije in se pri njem učil kontrapunkta in instrumentacije. Sam pravi: „In ti stvari priporočam vsakemu pevcu. Melodija je srce, polifonija duša muzike. Harmonija, melodija in kontrapunkt — to je neobhodno potrebno za vsakega pravega muzika. To je tudi njemu pripomoglo, da se je povzpел do dovršenega skladatelja, ki je Slovencem ustvaril dela, katera bodo imela vedno trajno ceno in bodo vzdržala med Slovenci slavo njegovega imena.“

Meseca novembra l. 1862. sta izdala brata Ipavca pri Tarmanu v Celju prvi zvezek „Slovenskih pesmi“, a drugi zvezek je sledil prvemu l. 1864. V tej dobi se je lotil Benjamin tudi večjega glasbenega dela; napisal je opereto „Tičnik“ po Kotzebuevem delu „Der Käfig“. Na slovenskem glasbenem

¹ V Mohorjevi pesmarici je ta pesem krivo označena kot „narodna“.

polju je bil to velik napredek, saj je šele Miroslav Vilhar zložil prvo slovensko opereto, katera je izšla meseca avgusta l. 1850. pri Lercherju v Ljubljani pod naslovom: „Jamska Ivanka, izvirna domorodna igra v treh dejanjih s pesmami od Miroslava Wilherja.“ Opereta „Tičnik“ se je večkrat pela v ljubljanski „Čitalnici“, prvič l. 1862. Kasneje jo je instrumentalni kapelnik Fabijan, pa se je često proizvajala v starem gledališču, v novem ne. Overturo je mnogokrat igral vojaški orkester. Sam Ipavec je postavil overturo tudi za orkester na lok s spremljevanjem glasovirja, pa so jo tudi na ta način mnogokrat igrali. V drugem zvezku „Novih akordov“ je natisnjena ljubka romanca iz te operete za en glas in glasvir.

L. 1862. je zložil dr. Benjamin Ipavec tudi veličanstveno pesem po Koseskijevem besedilu: „Kdo je mar?“; ta je proslavila njegovo ime ne samo med Slovenci, nego tudi med drugimi slovanskimi brati. Po prizadevanju dr. Janeza Bleiweisa je bila za to pesem razpisana nagrada, in muzikalni sodniki v Pragi so prisodili nagrado dr. Benjaminu Ipavcu. Prvič se je ta skladba pela v Ljubljani, kasneje v Zagrebu, Belem gradu, Pančovi (16. aprila l. 1866.), v Pragi i. t. d. Pela se je tudi pri veliki slavnosti, ki jo je l. 1864. v Kartinovi dvorani priredila mariborska čitalnica. Dr. Jože Vošnjak, ki je to slavnost v „Novicah“ opisal, pravi o tej kompoziciji: „Kako bi vam popisal neizrekljive občutke v naših prsah, vso svojo radost in navdušenost, ko smo poslušali to pesem! Ali kaj pravim, to ni pesem, to je veličanstva kantata, doneč slavospev, svoji mili domovini v čast spevan od nje zvestega sina... Po končani pesmi so zagrmeli slava-klici slavnemu rojaku, da se je dvorana tresla. S to skladbo je dr. Benjamin Ipavic stopil na prvo mesto med našimi skladatelji. On ni samo skozinski izurjen umetnik in neizmerno bogat v izvirnih napevih, temuč tudi vedno naroden. In kakor je slavni Rihar temelj položil naši cerkveni glasbi, tako se z dr. B. Ipavcem začelja nova doba umetne naše svetne glasbe.“

In res se je začela nova doba slovenske pesmi. Ipavčeve pesmi so začele od dne do dne glasneje odmevati med slovenskim narodom. One so ne samo navduševale narod, nego tudi izpodbudile druge skladatelje, da posvetijo svoje sile slovenski pesmi. Glasbeno diletantstvo je ginilo in oglašati so se začeli ne samo nadarjeni, nego tudi temeljito glasbeno izobraženi skladatelji, kakor Anton Nedvčed, a za njim Franjo Gerbič in Anton Foerster.

Dr. Benjamin Ipavec je izdal sam več zbirk svojih pesmi, med katerimi moram omeniti dva zvezka „Slovenskih pesmi“ za en glas in glasvir. V prvem zvezku je uglasbil pesmi: „Lahko noč“

(Fr. Malavašič), „Kam?“ (dr. Fr. Prešeren), „Ponoči“ (S. Jenko), „Gomila“ (J. Kersnik) in „Predurmi“ (S. Jenko). V drugem zvezku je lepa melanholična pesmica Fr. Cimpermana: „Zašlo je solnce za goro“ in pa Baptistove štiri „Dekliške pesmi“. Te se odlikujejo po svoji nežnosti, neprisiljenosti in pristnem narodnem duhu. Omenjam tudi lepo zbirko za mešani zbor (tri je zvezki) pod naslovom: „Slovenske pesmi“. Ko je l. 1883. izšel drugi zvezek teh pesmi, ga je priporočil v „Ljubljanskem Zvonu“¹ vrli glasbeni kritik, nedavno umrl Danilo Fajgelj. On pravi med drugim: „Nepotrebno se mi skoro zdi priporočati delo slovečega skladatelja, čegar priljubljeni napevi so navduševali že tisoče slovenskih src in se bodo še radostno popevali, dokler bode Slovenec imel pevsko žilo... Najprej moram pripoznati, da se g. skladatelj prav resno z muziko bavi in da je v njej veliko glede polifonije napredoval. Trdnega mnenja pa sem, da je pri tem delu vplivala na skladatelja cecilijanska glasba, ker je motive svoje prav jasno, prozorno in mično izvel, po pravilih polifonije, cerkveni glasbi lastne. In to je pravo! Zakaj pa ostanejo madrigali (posvetne pesmi) starih klasikov vedno lepi? Zato, ker so stari umetniki smatrali si glasbo kot umetnost, ne pa kakor igračo — in se po tem ravnali. Z radostnim srcem toraj pozdravljam vsak glasbeni umotvor, ki je poleg harmonije, kontrapunktike in muzikalne estetike uravnan, ne glede na to, koliko centov izmišljene in domišljevanne narodne soli je v njem. Skladatelj, kakeršen je g. dr. Benjamin Ipavec zadene že prav dobro narodni duh, čeprav sem ter tja kacemu glasu večjo gibčnost da, nego bi si jo želel fantast, kateremu je kontrapunkt zvižanje glasov...“ V tretjem zvezku „Slovenskih pesmi“ je uglasbil Ipavec pesmi: „Vstala je narava“ (S. Jenko), „Slovenka“ (M. Vilhar), „Potoku“ (J. Stritar), „Nazaj v planinski raj“ (S. Gregorčič) in „Hrepenenje po naravi“ (J. Stritar). Tudi te pesmi imajo vse vrline Ipavčeve glasbe, preproste so, domače in narodne. Prelepa Gregorčičeva pesem „Nazaj v planinski raj“ je že tolikokrat uglasbena; vendar je tudi Ipavec dobro razumel besede slavnega pesnika in iz njegove skladbe veje pravo hrepenenje po planinah in po sreči, ki jo je pesnik tamkaj užival.

L. 1896. je objavil dr. Benjamin Ipavec pesem „Nezakonska mati“ za en glas z glasovirjem. Ta pesem se odlikuje po resnosti koncepcije in dobro pojasnjuje lepe besede našega Prešerna. K. Hoff-

¹ L. 1883., str. 666. V tem zvezku so tiskane pesmi: „Kadar mlado leto“ (S. Jenko), „Ne zveni mi!“ (S. Gregorčič), „Rožice“ (A. Okiški), „Leži polje ravno“ (S. Jenko) in „Na Savskem bregu“ (Andrejčkov Jože).

meister je ocenil to pesem v „Ljubljanskem Zvonu“¹ tako-le: „Literatura slovenske pesemske glasbe je dosedaj zelo uboga i kvalitativno i kvantitativno; najbrže ni zadosti pesemskih tekstov. Ipavic si je menda zato izbral tekst, ki je že komponiran, ki pa ne taji navzlic svoji krasoti častitljive starosti. Ni pa tudi zadosti skladateljev, ki bi družili z zadostno skladateljsko tehniko ono inteligenco, kakršno zahteva kompozicija pesmi v modernem smislu besede. Zato smo graškemu skladatelju tem bolj hvaležni za obogatitev označene glasbene vrste; kajti on družji z ozbiljnim tehniškim znanjem ono razumevanje besed, katero se sicer pri skladateljevi izobrazbi samo ob sebi ume, a je nahajamo toli redko pri naših skladateljih. Nova njegova pesem se začenja po kratki, razburjeni kadenci recitativno bolestno-mirno, trudno; od besed: ‚oče so kleli, topli me‘ dalje se izraz in tempo stopnjujeta in s široko frazo, polno bolesti (meno mosso) se završuje prvi del pesmi. Pesem ponavlja potem začetne besede z onim obratom, kateri se je Ipavcu posebno posrečil: ‚al' te je bilo treba al' ne, vendar presrčno ljubim te. Meni nebo odprto se zdi...‘, menim oni prehod k plemeniti, pristrčni kantileni v h-duru, stopnjevani do končne fraze ‚vedno bom srčno ljubila te‘, ki je ob enem melodiški vrhunec cele pesmi. Pred seboj imamo toraj do cela izkomponirano pesem, v kateri rasteta oblika in pa melodiška fraza, kakor je edino pravilno, naravnost iz besede. Spremljevanje na klavir podpira direktno pevski glas, ne ponižuje se pa nikjer na nivô pri nas posebno priljubljenih šablon. V celoti je toraj pesem zelo dovršena ter za pevca, mislim dokaj ugodna, ker je umevna tudi širšemu občinstvu i. t. d.“ Omenil sem to oceno zato, da se vidi, kako dr. Benjaminove skladbe vzdrže tudi kritiko tako finega in modernega glasbenega kritika, kakor je K. Hoffmeister. Pesem „Nezakonska mati“ se je pela v Ljubljani na glasbenem večeru slovenske „Glasbene Matice“, dne 17. marca 1897. z velikim uspehom.

„Glasbena Matica“, to naše odlično kulturno društvo, katero je že toliko storilo za razvitek slovenske glasbe in s svojimi izdanji dobilo vsestransko priznanje, je imela v dr. Benjaminu Ipavcu zvestega in odličnega sotrudnika. Za njegove zasluge ga je izvolila že l. 1880. za svojega častnega člana. Dr. Benjamin Ipavec je napisal zanjo tri zvezke lepih pesmi za en glas z glasovirjem, katere je ona izdala l. 1877. pod naslovom: „Milotinke“² Prihodnjega leta najdemo zopet dr. Benjaminu Ipavcu pri „Glasbeni

¹ L. 1896., str. 455.

² Zv. I. „V tvoje goste černe lase“ (Boris Miran), „V tih noči“ (S. Jenko), „Pri vodici“ (L. Toman). Zv. II. „Pomlad“ (S. Jenko).

Matici“; njegovi „Zvončki ubrani“¹, mešani zbori, so kot nadaljevanje „Slovenskih pesmi“, katere je sam izdal. Žal, da se vse te pesmi redko najdejo pri raznih pevskih društvih, ker bi se drugače še danes več pele, pa tudi se mešani zbori še danes toliko ne goje, kot bi se morali, ko vendar pride šele v mešanem zboru lepota in obsežnost človeškega glasu do prave veljave.

L. 1872. je zložil dr. Benjamin Ipavec na Stritarjeve besede krasno kantato „Na Prešernovem domu“, a za sedemdesetletnico dr. Janeza Bleiweisa težavno: „Srčno se raduj rod, rojstva častiti god“. Omeniti moram tudi njegovo „Slovensko pesem“ (besede J. Stritarja), krepko, jedrnat pesem, katera bi po svoji lepoti zaslužila, da postane slovenska himna.

Besede, katere je napisal Dragotin Ripšl v „Pesmarici za kratek čas“, da sta brata Ipavca „vselej pripravljena, ako jima hoče kdo slovenskih pesem poslati, primerne napeve radovoljno zložiti“, so resnične. Zaslužni Ivan Tomšič, kateri je s svojim „Vrtcem“ leta in leta podajal zdravo, dobro duševno hrano slovenski mladini in vzgojil mnogo dobrih literarnih moči, je našel tudi v dr. Benjaminu Ipavcu izvrstnega sotrudnika in morda najboljšega našega skladatelja otročjih pesmi. Od vzvišene kantate do preproste otročje pesmice, vse vrste pesmi je naš skladatelj obdelal in iz ljubezni do naroda, iz ljubezni do otrok, katerim je bil toliko skrben zdravnik, je zložil tudi mnogo prav mičnih otroških pesmic. S temi pesmicami je pač pokazal, da razume tudi preprosto, nedolžno otročjo dušo. Jaz sem bil takrat dete in se dobro spominjam, s kakim veseljem sem pričakoval vsakega meseca „Vrtca“ in s kakim veseljem sem pel pesmice kot: „Ajaj, ajaj, ljubček moj“, „Le predi, dekle, predi“ in druge, ki so se še do danes v šoli ohranile². Zgodovina slo-

Zv. III. „Pod oknom“ (M. B.), „Vabilo“ (S. Jenko), „Spominčica“ (L. Toman), „In vendar enkrat še, srce“ (Fr. Cimperman).

V Hubadovih zbirkah, katere je izdala „Glasbena Matica“, so tiskani mešani zbor „Leži polje ravno“, kantata „Na Prešernovem domu“ in pa Padovčeva „Vse mine“ („Moje jutro“), katero je Ipavec četverglasno priredil.

¹ „Roža“ (S. Jenko), „Na hribih“ (J. Hašnik), „Tak si lepa“ (S. Jenko), „Želje“ (S. Jenko), „Zakaj me več ne ljubiš?“ (S. Jenko), „Ob polnoči“ (D. Trstenjak), „Narodna“ (S. Jenko), „Na tujem“ (S. Jenko), „Čuj! ostra borja“ (Boris Miran), „Vse mine“ (Lj. Vukotinović).

² Te otročje pesmice so začele izhajati l. 1876., ko je 5. številka „Vrtčeva“ prinesla tri (Na vrtu, Plevica in Predica) „pridnim otrokom za pirhe“. Te pesmice so bile dvoglasne, kasneje dvoglasne s spremljevanjem glasovirja. Nekoliko teh pesmic še hranim, in to od l. 1877.: „Studenček“, „Vesele počitnice“, „Pesem od šivelje“, „Mati pri zibeli“, „V posnémo“, „Veseli otrok“, „Zjutraj“, „Na sprehodu“, „Pomlad“,

venske šole bode morala vedno častno omenjati tudi dr. Benjaminu Ipavcu kot dobrega mladinskega skladatelja.

Kakor sem že omenil, se je dr. Benjamin Ipavec bavil tudi s plesno in koncertno glasbo. Njegov prvi valček „Die Knospfen“ sem že navedel. L. 1850. je bila tiskana njegova „Julien-Quadrille“, svoje dni zelo znana in priljubljena. Gledališki orkester jo je igral v Gradcu v reduti ves predpust. V spomin prve medicinske plesne zabave v Gradcu je napisal Ipavec polko-tremblante „Bella-Donna“. „Učiteljski Tovariš“ od l. 1878. je prinesel v svoji 5. številki mazurko za glasovir pod naslovom „Slavjanka“. Sam Ipavec je izdal prav srčkan valček za glasovir, katerega je imenoval „Spominčice“, a „Glasbena Matica“ je objavila l. 1880. njegovo lepo „Koncertno kadriljo“. Ko so dne 2. marca 1887. priredili zdravniki v Gradcu plesni venček, jim je posvetil Ipavec svojo polko française „Heitere Prognosen“. Kdor se bavi z glasovirjem, mu bodo gotovo znani Ipavčevi „Muzikalni listi“, katere je sam izdal in v njih prav dovršeno glasbeno obdelal te teme: „Pri zibelji“, „Pri plesu“, „Alj še misli na me?“ „Spavaj sladko“ in „Na grobu“. Ne samo glasovir, nego tudi drugi glasbeni instrumenti so Ipavcu dobro znani, a to je dokazal, ko je napisal l. 1898. „Serenado“ za glasbo na lok, ki se je večkrat v muzikalnih krogih v Gradcu prav uspešno igrala. Iz te serenade je priredil za glasovir „Andante con variazioni“, jasno in milo skladbo, katera kaže fini muzikalni okus našega skladatelja.

Vse to, kar sem dosedaj navedel, izpričuje, da je bil dr. Benjamin Ipavec vedno delaven in da se je njegov muzikalni talent od leta do leta lepše razvijal, a z njim razvijala se je tudi slovenska pesem. Vse svoje glasbene moči je pa pokazal v lirčni operi „Teharski plemiči“, katero je zložil na znane besede Antona Funfka. Kot soseda Teharčanov ga je zanimala oseba Urha Celjskega in je znano njegovo pustolovščino z uspehom spravil na slovenski oder. Prvikrat se je ta opera pela v Ljubljani dne 10. decembra l. 1892. pod vodstvom Frančiška Gerbiča. Grofa Urha Celjskega je igral operni pevec Josip Noll in si s svojim petjem pridobil splošno priznanje. Občinstvo je navzočnega skladatelja burno pozdravljalo, a „Dramatično društvo“ mu je darovalo lovorjev venec. Še večje navdušenje je bilo v Ljubljani dne 22. januarja 1893., ko je prišlo opero poslušat pod vodstvom dr. Serneca nad štiristo štajerskih Slovencev, med njimi mnogo Teharčanov.

„Gorska cvetica“, „Z večera“, l. 1878. „Mačja kazen“, „Moj vrtec“, „Bčelar“, „Studenček“, „Dobro jutro“, l. 1881. „Solski zvonec“ itd.

Lepi prolog k operi, katerega je deklamoval Ignacij Borštnik, je zložil „o prihodu dragih bratov s Štajerskega“ pok. Fr. Gestrin. V Ljubljani se je pela opera petkrat, a l. 1895. se je proizvajala v prevodu E. Aschenbrennerja dvakrat v Brnu, tudi z lepim uspehom. L. 1893. je zložil K. Hoffmeister in posvetil dr. B. Ipavcu transkripcijo za klavir, „Podoknico iz Teharskih plemičev“. Ta pesem je ena izmed najlepših, kar jih imajo „Teharski plemiči“, a Hoffmeister jo je efektno zložil za klavir. Razdelil jo je na tri dele. V prvem nam je podal napev podoknice z navadnim spremljevanjem in podloženimi besedami, tako da je pripraven za petje, a v drugem in tretjem delu je izpremenil napev dvakrat na umeten način. „Podoknica“ se je večkrat pela na raznih koncertih, a lepo overturo je godba mnogokrat igrala, tako dne 13. februarja l. 1900., ko je „Dramatično društvo“ praznovalo svojo tisočo predstavo. Arijo Ivana, žena Marjetičinega, za tenor, „Zemljo noč pokriva, svet pokojno spi“, je prinesel Gerbič v svoji „Glasbeni Zori“¹, dočim je molitev iz opere natisnjena v drugem zvezku „Slovenske pesmarice“, katero je za Družbo sv. Mohorja uredil Jakob Aljaž. Že s tem glasbenim delom je zaslužil dr. Benjamin Ipavec, da se njegovo ime vedno spominja v naši glasbeni zgodovini.

Ko je zaslužni Fran Gerbič začel l. 1899. izdajati svojo „Glasbeno Zoro“, mu je bil dr. Benjamin eden najboljših in najzvestejših sotrudnikov. „Glasbena Zora“ je zaradi slabega odziva v občinstvu, žalibog, po končanem drugem letniku prenehala izhajati, ali Slovenci so, hvala Bogu, že l. 1901. dobili „Nove Akorde“, zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo, ki jih že osmo leto spretno urejuje dr. Gojmir Krek. Dr. Benjamin Ipavec, glasbeni veteran, je po petdesetletnici svojega glasbenega delovanja stopil vendar še z mladinstvenim navdušenjem med mlade glasbene tovariše v tem zborniku, in je bil med njimi ne le najodličnejši, nego tudi najmarljivejši sotrudnik. Malo je številke „Novih Akordov“, v katerih ne bi našel njegovega imena. Za „Nove Akorde“ je napisal več skladb za glasovir, n. pr. „Polonêza“ (l. I., št. 1.), „Valček“ (l. II., št. 1.), „Dve fugeti“ (l. II., št. 6.), „Gavota“ (l. IV., št. 4.), „Podoknica“ (l. V., št. 3.), „Kolo“ (l. V., št. 5.), „Fantazija po motivih Jenkove pesmi Naprej“ (l. V., št. 6.). Kakor je v svojem času najrajši posegal po melodioznih pesmah Simona Jenka, tako se tudi v starosti ni ustrašil niti naših modernih pesnikov, katere je prav rad uglašal. V „Novih Akordih“ je uglasbil mnogo takih pesmi za en glas in glasovir. Omenjam: „Če na poljane rosa

¹ Letnik II., str. 54.

pade“ (Aleksandrov, l. I., št. 2.), „Pozabil sem mnogokaj, dekle“ ... (Aleksandrov, l. I., št. 5.), „Je pa davi slanica pala“ (Framčan l. IV., št. 3.), „Iz gozda so ptice odplule“ (A. Gradnik, l. IV., št. 5.), „Ciganka Marija (Dimitrij Ahasverov, l. V., št. 1.), „Oblaku“ (A. Aškerc, l. V., št. 4.), „Ob studenci“ (l. VI., št. 3.), „Menih“ (l. VI., št. 5.), „Mak žari“ (C. Golar, l. VII., št. 2.) in pesmi Otona Zupančiča: „Božji volek“ (l. VII.,

FANIKA ČAMPA
prva sopranistinja damskega kvarteta

št. 4. in 5.), „Pomladni veter“ (l. VII., št. 6.) in „Čez noč, čez noč...“ (l. VIII., št. 1. in 2.). V „Novih Akordih“ najdemo tudi tri njegove mešane zборе „Pod nebom širnim“ (A. Gradnik, l. V., št. 2.), „Zapuščen“ (Babtišta, l. VI., št. 1.) in „Ej tedaj“ (Utva, l. VII., št. 3.). Vse te skladbe, ki so iz poslednje dobe njegovega delovanja, dokazujejo, da je bil Ipavec tudi kot starček še vedno duševno svež in je pazljivo opazoval najnovejši razvitek ne samo slovenske, nego tudi svetovne glasbe.

Ko je dr. Benjamin Ipavec l. 1899. praznoval svoj sedemdeseti rojstni dan, so mu priredili graški Slovenci lep slavnostni večer.

Za letos smo se veselili njegove osemdesetletnice. Toda prišlo je drugače. Nemila smrt nam je ugrabila dr. Benjamina Ipavca dne 20.¹ decembra l. l.

¹ Ne 21., kakor je v opombi v zadnji številki!

Bolehal je nevarneje od početka decembra; zapnele so mu žile. Zadnje dni pred smrtjo je največ nepremično sedel v naslonjaču. Enkrat se je vzdignil in hotel h glasovirju, a je padel. Vstal je zopet in se vendar nekako privlekel h glasovirju, kjer je še poslednjič zaigral starodavno slovensko božično pesem, katero je igral vsako leto na svoj rojstveni — na božični večer ... (Konec.)

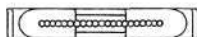
Sentimentalnost.

Zložil Koritnik,

Solze kapajo od smeha
bledim zvezdam iz oči,
kakor lilija od greha
žalost od srca beži ...

Sanje plete božja roka
moji duši nad glavo,
večnost blažena, globoka
vabi z belo me rokó.

O neznana, tiha večnost
v mojih misli temnem dnu —
sanjaj, sanjaj svetlo večnost,
srce, trpi brez miru!

V teh svinčenih urah ...

Zložil Sobjeslav.

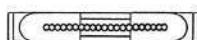
V teh svinčenih urah,
v teh meglenih dneh —
kot bi človek z mrzlo smrtjo
taval po grobeh! ...

Šel sem kakor žalna
misel v zimsko noč,
šel sem kakor čolnič, divjim
valom klubujoč.

Oče mi ni vēlel:
Greha se varuj,
mati vzdihnila ni zame:
Angel, ti ga čuj!

Moja pot je grenka
in ledena je,
moja duša je otožna,
zapuščena je ...

V teh svinčenih urah,
v teh meglenih dneh
legel človek bi med grobe
s smrtjo na očeh!

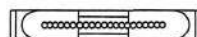

Pesem.

Zložil Sobjeslav.

Kaj če meni žlahno lice:
hladna misel ga zmrači!
Kaj če meni rahla roža:
hladna noč jo umori!

Pesem vročo ml zapojte,
ki duha mi razžari,
ki se z večnostjo poljubi,
ki se spet in spet rodi!

Ipavci.

Prilog k zgodovini slovenske pesmi. — Spisal Janko Barle.

(Konec.)

Dr. Gustav Ipavec.

dr. Gustavu Ipavcu se je dosedaj malo pisalo, a temveč njegovega pelo. Mora se priznati, da niso pesmi nobenega slovenskega skladatelja, niti samega dr. Benjamina Ipavca, toliko prodrle med narod kakor pesmi dr. Gustava Ipavca. Njegova: „Kje so moje rožice?“ se je pela in se še poje v vsaki slovenski hiši, pa tudi v vsaki hrvaški družbi, tako da se je že ime skladateljevo pozabilo, a pesem je ostala kot narodna svojina. Pesem „Slovenec sem“ se je pela in se še poje po vsem slovanskem jugu, in če se le kje oglasi kvartet, gotovo ne manjkata bodisi na Slovenskem, ali pa na Hrvaškem njegovi: „V mraku“ in „Planinska roža“. Tudi pesem „Tam za goro“ se je prepevala pred petdesetimi leti z istim navdušenjem, kakor se še danes poje. Gotovo je lepa lastnost skladateljevega daru, da je umel tako osvojiti srca, gotovo je to lep dokaz, da je skladatelj zadel pravo struno, če so njegove pesmi toliko časa ostale narodu mile in drage. Glasbeni kritiki naj imajo glede tega svoje nazore, a meni je znamenje, da je pesem dobra, če se rada in mnogo poje. Ne oporekam, da je druga pesem muzikalno višja od te, da je zložena po vseh pravih glasbene umetnosti, ali kaj pomaga, če si ne osvoji ljudskega srca, če je, enkrat peta, za vedno pokopana v društvenem arhivu. Mi še vedno potrebujemo pesmi, ki naj nas navdušujejo in blaže, pesmi, ki jih v resnici in radi pojemo. Ne bom tako kmalu pozabil enega večera v belem Zagrebu. Bil sem v prijateljski družbi in prepevali smo razne slovenske in hrvaške pesmi. Zadnja pesem, s katero smo se poslovili, je bila Sattnerjeva „Pogled v nedolžno oko“. Še nam je ta zares lepa pesem odmevala v srcu in ušesih, ko smo korakali proti domu. Kar se iz postranske ulice oglasi lep kvartet: pel je isto pesem. Šli smo dalje, prešli več ulic in zopet je prihajala pevska družba, malo bolj navdušena in preprosta, a na uho so mi doneli zopet znani akordi iste pesmi. Poslovil sem se od prijateljev in sam korakal proti svojemu domu. Ulice so bile prazne, le blizu mojega doma mi je prihajal naproti neznanec, kateri je polglasno, sam za sebe prepeval: „Nikar, nikar se me ne boji!“ Čudil sem se in blagroval skladatelja, ki je s svojo skladbo tako umel osvojiti ljudsko dušo, da jih je

brez kakega dogovora toliko uživalo v njegovi pesmi, ko gotovo mnogi niso znali niti vprašali, kdo je pesem zložil: glavno jim je bilo, da jim je ta pesem šla k srcu. In tako so se srcu prilagale tudi pesmi dr. Gustava Ipavca.

Bilo je pred dvema letoma v jeseni, ko sem ga zadnjič videl. Prihajal sem takrat ravno od brata mu Benjamina iz Gradca. Sedela sva v utici na njegovem vrtu in zvesto sem poslušal njegove glasbene spomine. Govoril je počasi, mirno, kar je rekel, je prihajalo tako na dan kakor se je spočelo v njegovem plemenitem srcu. Bil je mož brez laskanja, vendar ljubezniv, a vse njegovo delovanje je preveč iskrena domovinska ljubezen. Odločen narodnjak in kremenit značaj, je bil narodu v Šent Jurju in okolici voditelj in učitelj. Ni mu bil samo telesni zdravnik, ni mu samo zlagal lepih pesmi — poučeval ga je tudi v gospodarstvu, posebno v sadjereji, a kot župan je deloval več nego trideset let v prosoh in korist svojega rodnega trga. Še pred dvema letoma je bil mož krepak, hodil je ravno in brez palice in četudi ni bil tako gibčen kakor njegov starejši brat Benjamin, vendar bi vsakdo sodil, da ga bodemo Slovenci še dolgo imeli. Nisem pač tedaj mislil, ko sem se poslavljaj od njega, da se poslavljaj od njega za vedno in da bodem te črtice o njem pisal že po njegovi smrti.

Gustav je zagledal luč sveta dne 15. avgusta l. 1831. Kako je bilo življenje v očetovski hiši, sem že povedal, pa je lahko umljivo, da se je tudi Gustav že v otročjih letih navzel ljubezni do glasbe. L. 1842. je odšel na celjsko gimnazijo in se tam skupaj z bratom Benjaminom uril v glasovirju in glasbi. Maturo je napravil v Gradcu l. 1848. in je — kakor sem že omenil — došel brata, ki je izgubil nekoliko let zaradi bolezni. V slovenskem pevskem društvu v Gradcu je brata Benjamina kot pevovodja večkrat nadomestoval, vendar sam ni skladal. Zapisal se je na „Medizinisch - chirurgische Lehranstalt“ v trdni nadi, da bode po dovršenem tretjem letu stopil v četrto leto na medicinski fakulteti na Dunaju in tako postal doktor zdravilstva. Žalibog, je bila ta postava v treh letih zopet odpravljena in morala sta z bratom zopet v prvo leto medicine na Dunaj, kakor sem tudi že povedal. L. 1854. sta se peljala z bratom na Dunaj, in sicer od Mürzzuschlaga do Glognice še s

pošto. Prihodnjega leta je bila pa železnica že napravljena in Gustav se je peljal z njo na dan otvoritve čez Semering v Gradec.

Prišedši na Dunaj, sta se seznanila brata z izvrstnim pevcem dr. Satterjem, ki je bil doma iz Šent Petra pod Svetimi gorami. Ta je zahajal mnogo v nemške kroge in je rad in dobro pel. Pel je tudi pri Ipavcih. Enkrat je rekel dr. Satter Ipavcu: „Zakaj pa ne bi tudi ti ene slovenske pesmi napravil?“ Te besede so Gustava vzpodbudile, da je zložil: „Zvezdo“ („Tam za goro“), a ker ni imel pripravnega besedila, jo je zložil na besede: „Luna sije“. Satterju je pesem jako ugajala, a pela se je prvič v Celju pri utemeljenju čitalnice. Besede je napisal znani Davorin Trstenjak, kateri je leta 1861. prišel za župnika v Šent Juri in se z Gustavom tesno sprijateljil. Trstenjak je napisal besedilo tudi za Gustavovo pesem „Lipo“ in eno budnico. „Lipo“ je pel prvič pri neki slovesnosti v mariborski čitalnici šentjurski kvartet, v katerem sta bila oba Ipavca, župnik Ripšl in njegov brat ranocelnik Miklavž.

Gustav Ipavec je bil dne 9. junija 1858 na dunajski univerzi promoviran za doktorja medicine in je odšel najprej k svojemu svaku Čampu, ki je tedaj služil kot uradnik pri sodišču v Budimpešti. Sestra, omožena s Čampom, mu je obolela in hotel je biti pri njej, da jo zdravi. V Budimpešti je ostal Gustav do 8. septembra in se 10. septembra povrnil v Šent Juri. Dne 10. septembra 1858 je začel svojo zdravniško prakso, ravno na isti dan kot pred trinpetdesetimi leti njegov pokojni oče. Bil je neposredni naslednik svojega očeta, in kakor mu je oče slovel kot dober zdravnik, tako si je tudi on kmalu pridobil zaupanje ljudi v vsej okolici. Tudi on se je specialno naobrazil za zdravnika očesnih bolezni, pa so ljudje od blizu in od daleč iskali pri njem v tej bolezni pomoči.

Kmalu nato se je oženil. Pri župniku Dragotinu Merku je spoznal njegovo nečakinjo Karolino Amon (rojeno 11. septembra 1837), katero je zaprosil za ženo. Poročila sta se na njen rojstni dan dne 11. septembra 1860 v cerkvi Marije Gradec. Nežna ljubezen, ki je zvezala ti dve plemeniti duši, je ostala neskaljena do ženine smrti, dne 2. avgusta 1904. Umrla je na isti dan kot Ipavčev oče. Zaspala je v moževem naročju. Srečni zakon je blagoslovil Bog z mnogimi otroki. Najstarejši sin Gustav je umrl 23 let star, ko je dovršil učiteljsko pripravnico. Sin Lojze, dober orgljavaec, je stopil v kapucinski red in umrl v Knittelfeldu v svojem 30. letu. Hčerka Minka se je omožila z nadsvetnikom deželne sodnije v Mariboru, Tomažem Cajnkrajem. Druga hčerka Karolina, izvrstna igralka na glasovirju, je vzela

trgovca v Šent Jurju, navdušenega narodnjaka Janka Artmana. Sin Marko je umrl kot otrok dve leti star, a v sedmem letu je umrl sin Benjamin. Ta je bil tudi zelo muzikalno nadarjen in je že kot otrok izvrstno igral gosli. Stric Benjamin, ki sam ni imel otrok, ga je hotel posiniti. Sina Josip in drugi Benjamin sta se oba posvetila zdravniškemu poklicu. Prvi je doma v Šent Jurju nasledoval očeta, a drugi je vojaški zdravnik. Hčerka Emilija je umrla doma v Šent Jurju v 22. letu svoje dobe, a najmlajši sin Marko je napravil doktorat prava in je sedaj uradnik v Gradcu.

V „Pesmarici za kratek čas“, ki jo je leta 1839. izdal Gustav z Dragotinom Ripšnom in bratom Benjaminom, je uglasbil Gustav te pesmi: „Veseli popotnik“, „Sitnoba“, „Hrepenenje po domovini“, „Domovini“, „Slovenska dežela“, „Bokal“ in tri „Napitnice“. Ker je živel med narodom, je vedel, česa narodu najbolj treba, namreč domačih moških zborov. Brat Benjamin je skladal razen večjih del največ samospeve s spremljevanjem na glasovir; njegove pesmi, razen že znanih zborov, so namenjene največ za salon, za izbrano družbo. Gustav pa, sam demokrat, je prodril dalje med narod in njegove pesmi se ravno tako lepo slišijo in tako rade pojo v pevski dvorani kot pod milim nebom. Samospevov je napisal samo pet: „O polnoči“, „Pobratimija“, „Slovo od Milice“, „Moja pesem bo nosila“ in „Čolničku“. Te pesmi so manj znane.

Pokojni dr. Gustav Ipavec je bil zelo bogat v melodijah. Glavno pri njem so bile besede; če ga je pesnik s svojimi besedami navdušil in osvojil, je napev hitro napravil. Dobro mi je rekel: „Lepa pesem se sama poje, je tako, je tako!“ In tudi je. Zakaj so naši skladatelji toliko segali po Prešernovih, Jenkovih in Gregorčičevih pesmah? Ne bom pretiral, če rečem, da iz teh pesmi samih zveni neki sklad, neka melodioznost že nam navadnim ljudem, kaj šele glasbeniku. Večkrat sem že s svojimi muzikalnimi prijatelji pregledaval razne pesmi; nekatere so samo prelistavali, pri drugih so se zaustavljali in precej rekli: To bi bilo nekaj. In tak fini pesniški okus je imel tudi Gustav Ipavec. Če je dobil kako lepo pesem, so mu prihajali napevi tako na dan, da večkrat ni vedel, za katerega bi se odločil. Zoprno mu je pa bilo skladati pesmi, ki so že imele svoje napeve; za to se je redkokdaj odločil.

„Nobena pesem me pa ni tako mučila“ — mi je rekel enkrat — „kakor pesem: ‚Kje so moje rožice?‘ Za to lepo Orožnovo pesem sem imel gotovo sto napevov, ali nobeden se mi ni zdel pravi. Nekega zimskega popoldneva sem bil pa poklican k bolniku onkraj Ponikve. Ko sem prišel domov, je bila že

noč in mrzlo je bilo, zato mi je bilo prav ugodno, ko sem stopil zopet v svojo sobo. Po večerji sem sedel h glasovirju; začnem igrati in naenkrat se je pesem sama napravila, bi rekel. Igral sem pesem še enkrat in jo tudi precej zapisal. Potem sem pa poklical svojo ženko in ji rekel: Zdaj pa poslušaj! To je moja najlepša pesem. Igral sem pesem enkrat, dvakrat, in potem je ona zapela prvo kitico. Začela je peti tudi drugo kitico, ali ni je dopela, ker so jo solze oblile in mene tudi.¹

Gotovo ni Slovenca, ki bi mu ne bila znana Gustavova pesem „Slovenec sem“. Pela se je že mnogo, poje se in se bode še pela in navduševala narod. Zanimivo je, kako je Ipavec to pesem zložil. Ko je šel neke nedelje od maše, je prihitel za njim domači učitelj Vučnik in mu dejal: „Gospod doktor, to bode pa nekaj za vas!“ Dal mu je Gomilščakovo pesem „Slovenec sem“. Poznal je res dobro Gustavovo naravo, ker čez četrte ure je bila pesem že zložena in napisana. Ipavec je zadel pravo struno, ker je pesem vsakemu ugajala in se hitro razširila. Dekan in župnik na Vranskem, Anton Balon, je zbolel na očeh in se prišel k Ipavcu zdraviti; znan je bil ž njim še od svoje nove maše. V pogovoru sta prišla tudi na pesem, „Slovenec sem“ in tedaj mu je dekan rekel: „Ta vaša pesem me je pa marsikak petak stala!“

„Kako to?“ je vprašal začudeno doktor.

„Precej izveste“ — mu je odgovoril dekan. „Ko je bilo moje godovno, so prišli k meni godci iz Šmarja pri Jelšah in so mi pesem zaigrali. Meni je pesem tako ugajala, da sem šel precej med godce in jih vprašal: Kje ste pa to pesem dobili? Ko so mi povedali, kaka je to pesem in čigava je, sem jim dal petak in rekel: Pa jo bode še enkrat zaigrali. To so bili muheljni! Ko so naslednja leta zopet k meni dohajali, so mi zaigrali vselej najprej to pesem in seveda petak ni smel nobenkrat manjkati.“

Celjanski doktor, prerano umrli Šuklje, je pripovedoval enkrat dr. Gustavu Ipavcu, kako je potoval kot dijak po Savinjski dolini. Imeli so lep kvartet in malo denarja. Potovali so vendar tri tedne in dobro živeli, ker je plačala vse Ipavčeva pesem

¹ To dogodbo sem opisal v črtici: „Kje so moje rožice?“ (gl. Prosvjeta od l. 1907. str. 7.). Ko je blagi skladatelj to črtico prebral, mi je pisal dne 11. januarja l. 1907. pismo, katero dokazuje, da je nosil v prsih rahločutno, poetično srce. Piše mi: „In zopet je mirna, svitla zimska noč. Čital sem čudovito črtico: Kje so moje rožice? Kako so mile solzice rosile lice preljuje moje in nepozabne mamice, ko je pela prva Orožnovo: Vse mine, tako so sedaj otožne solze močile oko trudnega, sivega starčka. Bila je ljuba, draga, sveta noč! nepopisljivo mirna in tiha! Bog z Vami in z našo milo domovino!“

„Slovenec sem“. Ko so kam prišli, so zapeli najprej to pesem, in naenkrat je bila miza polna. Navedel sem vse to, da se vidi, kako so Gustavove pesmi delovale med narodom in kako so se povsod hitro priljubile.²

Skoraj vsaka Gustavova pesem ima svojo zgodovino. Zlagal jih je največ tedaj, ko ga je kaj na to vzpodbudilo, pa se zato lahko o njegovih pesmah reče, da so šle iz srca k srcu in so se prav zaraditega narodu tako omilile.

Ko so šli leta 1878. slovenski fantje v Bosno, je vzpodbudilo to Gustava, da je uglasbil pesem „Savsko“ na besede Ivana Zupana: „Šume, šume vrhovi dreves“. Vedel je, „kako, kako je bilo težko, podati v tujo se stran“, kjer je mnog naših fantov našel hladen grob. Pesem je naslovil: „Slovenskim rezervistom“ in jo poslal dr. Jožefu Sernecu v Celje.

Lepa pesem „Oblaček“ (besede Nenadove: „Pod nebom gre oblak...“) je pa tako nastala. Ko se je Ipavčev sosed Frančišek Crnovšek ženil, je prišel na ženitnino tudi njegov brat iz Zagreba in pripeljal seboj prav dober kvartet. Čudno lepo so peli in napravili tudi dr. Ipavcu podoknico. On jih je ves ganjen poslušal, stopil k oknu, zahvalil jih in dejal: „Zato bode pa nekaj dobili, ne bodem ostal dolžan“ in čez par dni jim je poslal pesem „Oblaček“. Za Slomškovo slavo v Mariboru je pa napisal zbor s tenor-solom: „Zvečer“ („Glejte že solnce zahaja“). Jako mu je ugajal lepi bariton dr. Bele Stuhca in ko ga je slišal enkrat peti, je napisal za njega: „Planinsko rožo“. Zložil jo je na vozu, ko se je peljal v Šmarje in nazaj. Ko mi je pripovedoval o „Planinski roži“, je pristavil: „Tisti glas me je vabil. Če slišim lep glas, ali pa če dobim lep tekst, se kar razburim. Enkrat sem bil pa hud. Moji „Planinski roži“ so nekaj dostavili — rep.¹ To me je razjezilo.“

Mešani zbor: „Pozdrav“ („Pozdravljam te, gorenjska stran“) je zložil Ipavec za sedemdesetletnico Davorina Trstenjaka, ki je bil takrat župnik v Starem trgu. Na slavnost, katero je priredilo „Ptujsko pevsko društvo“ in na kateri se je ta pesem prvokrat pela, je prišel tudi dr. Gustav Ipavec. Pesem je občinstvu zelo ugajala. Ko se je Ipavec v Pragerskem sešel z vrlim narodnjakom, trgovcem Antonom Jurca, ga je ta objel in mu začel peti: „In še enkrat, gorenjska stran...“

V osemdesetih letih je imel dr. Gustav Ipavec v Šentjurju lep mešani zbor. Bilo je nekoliko šentjurskih deklet, prav dobrih pevkv, tenorista Lavrič in učitelj Vučnik in še nekoliko pevcev. Gustav je imel pevske moči pri sebi, a večkrat je manjkalo pri-

¹ Mislil je na konec, katerega je pristavil Feliks Stegnar. Gl. M. Hubad: „33 mešanih in moških zborov“, str. 49.

pravnih pesmi, pa ga je to vzpodbudilo, da je sam marsikatero pesem zložil za ta pevski zbor. Od teh pesmi omenjam: „Lahko noč“ („Lahko noč, dekle sladko, rožce glavce so nagnile“), katera je izšla v Hubadovi zbirki v „Glasbeni Matici“.

Razni so bili vzroki pri dr. Gustavu Ipavcu, da je pesmi skladal. Silil se gotovo nobenkoli ni. Večkrat ga je neko notranje zadovoljstvo vzpodbudilo, da je zapel sebi in narodu, drugikoli kaka nova, lepa pesem, katero je čital, in če je kdaj slišal mnogo igrati ali peti, so se vzbudile tudi v njem melodije, katere so do tedaj počivale v njegovi duši.¹ Mnogokoli so ga tudi naprosili, posebno pri raznih domovinskih in cerkvenih svečanostih, da kaj napiše, kar je tudi storil. Z bratom Benjaminom je podpiral tudi „Vrtec“ z otročjimi pesmicami, katerih je zložil mnogo. Učitelju Antonu Kosiju v Središču je dal kakih 14 otročjih pesmic, da jih priobči v svojih spisih za mladino. Otroke je posebno ljubil in jim je rad zapel. Ko je l. 1890. bral v Tomšičevem „Vrtcu“ preprosto pesmico češke pisateljice Vilme Sokolove: „Kdo je to?“ („Znate li me? Ali ne?“) mu je ugajala ta pesmica o Anici tako, da jo je precej uglasbil. Dobri dedek jo je posvetil svoji vnučici, kakor je sam napisal:

Ker se pesem lepa mi
mična in vesela zdi,
vglasbil sem jo vnučici,
Cajnkarijevi Anici!

Vseh pesmi je uglasbil dr. Gustav Ipavec čez šestdeset, od katerih jih je še blizu štirideset netiskanih. Bilo bi dobro, da se pregleda ta njegova glasbena zapuščina in izda to, kar bi naše pevske kroge zanimalo. Morda bode storil to njegov sin Josip, ki je sam večkrat skladatelj. Razen že omenjenih pesmi naj navedem tu še te-le moške in mešane zборе: Rožmarin, Mornarska, Sokolska, Pri Savici, Kukavica (dve skladbi, ena tiskana v „Novih akordih“, zv. III., št. 1.), Večernica, Poročni zvon, Pod prozorom, Tiček, (mešan zbor, „Novi akordi“, l. I., št. 2.), Na plesu (moški zbor, „Novi akordi“, l. IV., št. 5.), Tri čašice, Lahko noč, Korotan, Ljubezen obnovljena, Molitev, Naše gore (mešan zbor z baritonskim samospevom, gl. M. Hubad: 14 moških in mešanih

¹ Jakob Kočvar, od 1. majnika 1873 kaplan v Šent Jurju na južni železnici, umrl kot deficient v Novi cerkvi, je pripovedoval, da je Gustav Ipavec kaj rad poslušal cigansko godbo. Če so prišli ciganski muzikantje v Št. Juri, tedaj je vsakikoli prišel dr. Gustav Ipavec h Kočvarju in ga je naprosil, da ga je zvečer spremljal v gostilno, kjer so cigani igrali. Tam jih je poslušal in je ostal, dokler je koncert trajal, dočim ni bil navajen gostilniškega posedanja. Kočvarju je rekel, da po takem koncertu doma h glasovirju prisede in da tedaj najrajši komponira.

zborov), Moja zvezda, Veseli pevec, V tihih nočih, Milada, Večerna, Avstrija moja, Budnica, Molitev (druga), Planinar, Na ples, Hišica očetova, Na dr. Prešernovem grobu, Brodar (moški zbor, gl. M. Hubad: 14 moških in mešanih zborov), Mlinar, Slovo od lastovke, Domovini, Danici, Kdo je mar?, Slovensko dekle, Jadransko morje, Slavnostna pesem, Popotna pesem, Pet čaša, Nazaj v planinski kraj, Slovo od doma, Planinec (moški zbor, gl. M. Hubad: 14 moških in mešanih zborov), Logarjevi dolini, Slovenski svet ti si krasan, Zagorska, Slovo od doma (mešan zbor, zložil 5. novembra

DR. JOSIP IPAVEC

1906, besede Jos. Cimpermana) itd. To je lepo število pesmi. Vendar je pesem Ipavca kot sivega starčka še vedno veselila. Ko sem bil zadnjikoli pri njem, mi je rekel: „Zdaj sem pa nekatere lepe pesmi dobil, zdaj jih bom pa delal.“

Dr. Gustav Ipavec je bil vrl narodnjak. Že iz popisa njegovih pesmi se razvidi, da je najrajši komponiral take, v katerih je bil domovinski značaj. Svojega narodnega prepričanja ni nikdar zatajil in prav on je mnogo pripomogel, da se je v Šent Jurju in njegovi okolici tako lepo razvila narodna zavest. Vendar ne samo za Slovence, nego tudi za druge slovanske brate je imel odprto srce; posebno je pa ljubil Hrvate. Že ko je bil v Gradcu v sedmi in osmi šoli, se je družil najrajši s Hrvati, s katerimi je sedel (bili so takrat tamkaj štipendisti: Baltič,

Ivič, Kasumović, Vukasović) v zadnjih klopek. Tudi oni so ga cenili in klicali so ga po hrvaško: Ipavič. Kasneje so se njegove pesmi popevale ravnotako na Hrvaškem kakor na Slovenskem. Prvo zagrebško pevsko društvo „Kolo“ ga je izbralo za svojega častnega člana. Bil je pa tudi med Hrvati po svojih pesmih dobro znan in ob njegovi smrti je prinesel list „Saveza hrvatskih pjevačkih društava“, „Pjevački vjesnik“, na prvem mestu njegovo sliko in njegov življenjepis,¹ ki se končuje z besedami: „I hrvatski narod, a naročito njegovo pjevaštvo z bolom u srcu a suznih očiju stupa u duhu zajedno sa slovenačkim pjevaštvom na pokojnikov grob, kiteći ga vijencem zahvalnosti, poštovanja i ljubavi, kličući: vašemu i našemu dru. Gustavu Ipavcu vječna pamjat i slava!“ Kako so mu bila hrvaška pevstva k srcu prirastla, priča tudi to, da mi je poslal koncem l. 1906. tri zборе, da jih izročim pevskega društvu „Kolu“ („Dve utvi“, — Fr. Levstik, zložil 10. marca l. 1900. in „Ej, na polju, na zelenem“ — M. P. Nataša Poljanec, uglasbil 24. oktobra l. 1906.) in pevskega društvu „Mladost“ („Sred vasi“, uglasbil 30. junija l. 1906.). Društva so zборе hvaležno sprejela in jih tudi pela. In ko je Gustav pred svojo smrtjo še slavil lepo slavnost, da je bil izvoljen za častnega občana petero občin, je vprašal nekaterikrat svojega sina: „Bodo li prišli tudi moji Hrvati?“ Mislil je s tem nekatere svoje hrvaške znance in mene.

Zadnja pesem dr. Gustava Ipavca je skoraj gotovo „Plešivica“, moški zbor, ki ga je uglasbil na svoj rojstni dan 15. avgusta 1907. Dne 1. avgusta l. 1907. nas je napravila večja družba izlet na prijazno Plešivico blizu Jaske. Ker je bil prihodnjega dne Gustavov god, smo se ga spomnili in mu poslali čestitko. To ga je tako razveselilo, da je „veseli družbi, zbrani na Plešivici dne 1. avgusta l. 1907. v spomin“ poslal pesem, za katero je sam tudi te-le besede napravil:

Plešivica, Plešivica, oj krasni kraj, oj rajski kraj na svetu,
Obvari Bog, obvari Bog te trajno v tvojem milem cvetu.

Dr. Gustav Ipavec je tudi na gospodarskem polju mnogo koristil narodu, ker je dobro vedel, da narod ne more stopiti na lastne noge, dokler ni gospodarsko napredoval. V Šent Jurju je utemeljil podružnico „Kmetijske družbe“ in „Cesarjeviča Rudolfa sadjerejsko društvo za spodnji Štajer.“ Mnogo se je trudil tudi, da bi se ustanovila slovenska kmetijska in gospodarska šola, pa se je nadejati, da se bodo njegovi načrti uresničili. Županil je v Šent Jurju brez

¹ Napisal v 8. številki l. 1908. po svojih podatkih društveni urednik dr. Ante Javand. V „Prosvjeti“ (stv. 1. l. 1907.) sem napisal jaz kratek njegov življenjepis.

prenehanja čez trideset let. Za svoje zasluge je bil imenovan l. 1905. cesarskim svetnikom, dobil je zlati zaslužni križec s krono, a ko se je zaradi boleznih zahvalil za županstvo, ga je imenovala občina trg Šent Juri za častnega župana, a občine Šent Juri-okolica, Kalobje, Slivnica in Dramlje za častnega občana. Ko so mu občine izročile častne diplome, je bila v Šent Jurju lepa slavnost z bakljado, banketom in godbo.

Čeravno je bil dr. Gustav Ipavec še v svoji starosti krepak mož, je vendar v začetku leta 1907. nevarno obolel; dobil je vnetje ledvic. Kasneje si je sicer opomogel, vendar popolnoma zdrav ni bil več. Lotila se ga je vodenica, od katere ni več ozdravel. O zadnjih njegovih urah mi je pisal njegov sin Josip to-le: „Štirinajst dni pred smrtjo smo ga operirali, t. j. spustili mu vodo, ki mu je jako ovirala dihanje in ležanje. Po operaciji je šlo na bolje do 19. avgusta; bil je poln upanja, da ozdravi. Dne 19. avgusta zvečer je sedel na verandi in solnce se je direktno vpiralo v njega, kar mu je bilo vedno najljubše. Odveč je morda bilo te vročine, tako da ga je hipoma napadla srčna slabost. Spravili smo siromaka v zgornjo sobo, kjer je sedel še nekaj časa zaradi težke sape. Ko se mu je dihanje po mojih zdravlilih nekaj zboljšalo, smo ga dejali v postelj. Ponoči me je poklical in si še sam ordiniral nekaj zdravil. Zjutraj, ko sem prišel k njemu, sem zapazil, da se bliža njegova zadnja ura. Previden je čez dve uri ob 8. uri zjutraj dne 20. avgusta 1908 mirno v Gospodu zaspal. Srečen sem, da je meni bilo dano streči mu v zadnjih njegovih mesecih po močeh. Na predvečer svoje smrti, ko je slonel v naslonjaču in smo bili zbrani vsi krog njega, mi je še stisnil roko in rekel: „Moj Pepček! Drugega nič.“

Vest o smrti dr. Gustava Ipavca se je bliskoma razširila po vsej slovenski domovini in za zaslužnim skladateljem je žaloval ves slovenski narod. Kako je bil pokojnik cenjen in ljubljen, je pokazal najbolje njegov pogreb v soboto dne 22. avgusta. Korporativno z zastavo se je udeležilo pogreba „Celjsko pevsko društvo“, kateremu je bil dr. Ipavec častni član, pevci „Glasbene Matice“ s predsednikom prof. A. Štrifofom, „Zveza slovenskih pevskih društev“ po svojem tajniku Dragotinu Šebeniku; bili so tu odposlanci okrajnega zastopa in c. kr. okrajnega glavarstva celjskega, „Slovenskega zdravniškega društva“ v Celju, notarske komore celjske, županstva občin, katerim je bil pokojnik častni član, in županstva iz vse okolice, mnogo drugih odličnikov in mnogoštevilni narod iz vse okolice. Korporativno z zastavo se je udeležilo pogreba tudi domače veteransko društvo in požarna bramba. Ob pol 9. uri zjutraj so se zbrali vsi pogrebci pred pokojnikovo hišo. „Celjsko

pevsko društvo“ je pod vodstvom skladatelja dr. Antona Schwaba zapelo žalostinko: „Blagor mu“ in potem se je jel pogreb, katerega je vodil domači župnik Valentin Mikuš ob asistenciji 7 duhovnikov, pomikati v župnijsko cerkev, kjer je bila sv. maša za pokojnika. Po maši so v cerkvi zapeli pevci „Glasbene Matice“ žalostinko: „Usliši nas, Gospod!“ nato so člani požarne brambce zopet dvignili krsto in nesli pokojnika na pokopališče. Šele sedaj se je mogel sprevod razvrstiti, toliko naroda je bilo. Vencev, katere je nosila šolska mladina, je bilo šestnajst. Ko so spustili krsto v grob in so bile dovršene molitve, so se poslovili od pokojnika z lepimi govori dr. Rakež v imenu zdravnikov, učitelj K. Kveder v imenu občanov in dr. Anton Schwab v imenu slovenskih pevcev. Zadnji pozdrav milemu pokojniku je bila pesem: „Nad zvezdami“. Žalostnega srca in solznih oči so se ločili pogrebci od groba pokojnikovega. Slovenski narod je izgubil zopet enega svojih najzaslužnejših sinov.

Dr. Josip Ipavec.

V glasbeni rodovini Ipavčevi zavzema kot glasbenik častno mesto tudi Gustavov sin, dr. Josip Ipavec. Kakor vsi Ipavci, je tudi on ves vnet za glasbo, a ker se je glasbeno temeljito naobrazil in že s svojimi dosedanjimi deli dosegel velik uspeh, smemo od njega po vsej pravici mnogo pričakovati. Nadaljeval bode med Slovenci delovanje svojega očeta in svojega strica in utrdil s tem slavo in ime Ipavčeve rodovine.

Dr. Josip Ipavec se je porodil v Šent Jurju dne 21. decembra 1873. V glasbi se je pričel zgodaj uriti. Že kot štirileten fantek je z očetom igral na glasovirju. Oče je igral Straužovo kadriljo, a sin je pritiskal basove note. Sestri Minka (omogućena s Cajnkajem) in Karolina, ki sta že kot šestnajstletni deklici večkrat koncertirali v Celju, sta igrali vsak večer glasovir in Josip ju je pazljivo poslušal. Ko je bil enkrat kot otrok pri stricu Benjaminu v Gradcu, ga je ta pripeljal s seboj v kavarno in postavil na mizo pri blagajni, da je pel njegovo otročjo „Pesem od šivelje“ (Vrtec l. 1877.: „Šivanka urno obračaj se ti, ker šivati meni se sila mudi!“) Ko je malo odrasel, sta ga poučevala na glasovirju oče in brat Lojze (kapucin). Zanimivo je, kako se je naučil eno popoldne sekirice za bas. Pri sosedu gostilničarju Nendlu so igrali cigani; deček bi jih rad šel poslušati, ali oče mu je to dovolil samo pod pogojem, če se nauči, dokler se on z lova ne povrne, pisati, brati in igrati sekirice za bas. Ko se je oče z lova povrnil, ga je izprašal — in sinček je odgovarjal tako dobro, da je smel iti cigane poslušati.

Ljudske šole je dovršil Josip Ipavec v domačem trgu, a učitelj mu je bil dobri pevec in igravec Frančišek Vučnik. Ta ga je poučeval tudi v goslanju. Oče, ki je bil jako vnet za samostanske šole, ga je poslal l. 1883. v benediktinski samostan Št. Lambert na Gornjem Štajerskem, kjer je bil poprej tudi njegov brat Lojze. Tam je dovršil prvi in drugi gimnazijski razred. Razen tega je v samostanu tudi pel, ker je bil „Sängerknabe“. V petju je poučeval dečke imenitni orgljavec o. Karol Grütz. Peli so največ koral, razne cecilijanske pesmi pa tudi večja dela od Palestrine in drugih. Josipov skladateljski talent se je že takrat oglašal — in uglasbil je par duetov za gosli. — Tretji in četrti gimnazijski razred je dovršil pri benediktincih v Št. Pavlu na Koroškem. Tam je komponiral en valček za glasovir in gosli. Pel je tudi tam alt v cerkvenem pevskem zboru. Na dan sv. Petra in Pavla, ko je imela biti velika slovesna maša, je obolel nanagloma ravno pred mašo njihov stari regens chori o. Severin Christen (začel je kri pljuvati). Orkester in pevci, vse je že bilo pripravljeno, samo mesto pri orgljah je bilo prazno. Kot štirinajstleten deček, je sedel Josip Ipavec k orgljam in spremljal vso mašo „a prima vista“. Seveda je bil onega dne Ipavec predmet splošnega občudovanja. Patri so malega glasbenika poklicali v svoj refektorij in ga pogostili in obdarovali z raznimi slaščicami. Od tistega dne je vedno igral orglje pri šolskih mašah, kar je v tako nadarjenem dečku samo še bolj budilo veselje do glasbe.

Višjo gimnazijo je dovršil dr. Josip Ipavec v Celju. Tam je od šestega razreda do mature vsako nedeljo in praznik igral v župni cerkvi pri dijaških mašah. Baval se je razen s svojimi študijami seveda prav pridno z glasbo. V osmem razredu je uglasbil en „Ave Maria“ za moški zbor z bariton solom. V šestem razredu se je upoznal s sedanjim dr. Fryjem Leonom Lulekom, kateri slovi kot imeniten baritonist. Lulek je bil sicer Nmec, ali je imel prav lep glas, in Ipavec je komponiral za njega celo vrsto nemških pesmi in balad za en glas s spremljevanjem glasovirja. Dr. Lulek je sedaj sloveč koncertni pevec. Pel je na Dunaju, v Pragi, Berlinu, Hamburgu, Londonu, Parizu in drugod s sijajnim umetniškim uspehom. Tudi na vseučilišču v Gradcu sta prijateljevala in Ipavec mu je komponiral pesmi in ga spremljal na glasovirju. Od pesmi, ki jih je napisal dr. Ipavec za dr. Leona omenjam: „Das Königs-kind“ (Heine), „Die Woiewodentochter“ (Geibel), „Die Drei“ (Lenau). Za poslednjo pesem ga je vzpodbudila lepa slika ogrskega slikarja Kopaia, kateri je živo ilustriral otožno Lenauovo balado. V Gradcu se je učil Ipavec glasbene teorije pri dr.

Torgglerju. Tudi v akademiskem društvu „Triglav“ je bil delaven in vežbal in ravnal je pevce pri velikem koncertu, katerega je društvo priredilo v Celju. V Gradcu je uglasbil lepo slovensko balado: „Trije vojaški“ za bariton solo s spremljevanjem glasovirja, „Triglavska koračnica“ (Novi akordi, I., št. 6.) in priljubljeni četverospjev: „Imel sem ljubi dve...“ (L. Habetov: Novi akordi, II., št. 3.). V „Novih akordih“ (I., št. 5.) je tiskana tudi njegova himna za mešani zbor in orglje.

Večje delo, ki ga je za svojega bivanja v Gradcu napisal, je balet ali enodejanska pantomina „Možiček“ (Hampelmännchen), s katerim je dosegel lep uspeh. Že v tistem času se je predstavljaj „Možiček“ v Gradcu sedemkrat. Dvakrat so ga uprizorili v mestnem gledišču povodom dobrodelne akademije, katero so priredili graški aristokratje pod vodstvom pokojnega grofa Adalberta Kottulinskega. Ko je l. 1901. izdal L. Schwentner klavirski izvleček: „Možiček“, ga je ocenil dr. E. L. v „Dom in Svetu“¹; med drugim pravi: „Glasba je pa zelo izrazita. Za predigro sledi sedem prizorov. Klavir spremlja vsako kretanje kot glasbeni tolmač molčečih igravcev. Glasba nam pove, o čemer usta molče. Pantomina je do umetne operete pač le v tem razmerju kakor silhueta do oljnate slike, a daje spretnemu igravcu na klavirju priložnost, da pokaže svojo spretnost, občinstvu pa, da ga bolje razume.“ Kasneje so „Možička“ uprizorili v Mariboru, Ljubljani, Novem mestu, Celovcu (dvakrat), a dne 29. decembra 1906 zopet v Gradcu v kazini državnih uradnikov. Takrat je skladatelj sam šel v Gradec, sam bil pri zadnjih poizkušnjah in sam dirigiral lepi orkester. Predstava je sijajno uspela, skladatelj je bil burno pozdravljen, a društvo se mu je zelo laskavo zahvalilo, omenivši med drugim: „Die Aufführung des „Hampelmännchens“ wird dem Kasino stets unvergeßlich bleiben und bildet ein Ehrenblatt in der Geschichte unseres Ver-

¹ L. 1901., str. 190.

eines.“ Dne 12. decembra l. 1908. so uprizorili „Možička“ pa v Olomucu.

L. 1904. je dovršil Josip Ipavec svoje medicinske studije v Gradcu in bil dne 15. marca promoviran za doktorja zdravilstva. Kot doktor se je dal aktivirati in je služil l. 1904. in 1905. v vojaški bolnišnici na Dunaju. Največ ga je ljubezen do glasbe vlekla na Dunaj; hotel se je v glasbi izpopolniti in se je v svojih prostih urah učil instrumentacije pri kapelniku jubilejskega gledišča (Volksoper), Aleksandru Zemlinskem. Tudi je pridno pisal. Mimogrede omenjam dve njegovi pesmi za visoki glas s spremljevanjem glasovirja: „Lied im Volkston“ in „Zingara“, kateri je pela operna pevka Lucija Weidt na Dunaju.

V avgustu l. 1905. je prišel dr. Josip Ipavec kot vojaški zdravnik v Zagreb in ostal tam do spomladi 1907. Vojaška suknja njegovi muzikalni naravi ni ugajala, zato je pustil vojaški stan, tembolj ker je njegov oče že obolel, in se je naselil v Šent Jurju kot zdravnik, da tako nadaljuje vrsto zdravnikov Ipavcev v svojem rodnem kraju.

Ni dolgo, kar je dovršil opereto, katero je že dolgo delal. Besede mu je napisala znana pisateljica Mara Čop-Berksova. Upam, da bode to njegovo najnovejše muzikalno delo uspelo, ker je pisano povsem v modernem duhu in je glasba res lepa. Njegov oče, že težko bolan, si je dal večkrat okna v zgornji sobi odpreti in sin mu je moral spodaj igrati opereto. Poznal je že točke, katere so mu posebno ugajale. Žalibog, da ni dočakal, da bi to opereto tudi v gledišču poslušal in užival glasbene uspehe svojega sina, katerega je zelo ljubil.

* * *

Dovršil sem te črtice o Ipavcih. Mislim, da sem povedal marsikaj, kar dosedaj ni bilo znanega, a kar bode morda danes ali jutri služilo muzikalnemu zgodovinarju in kritiku za boljše razumevanje naših slavnihi skladateljev Ipavcev in sploh za razvitek slovenske pesmi.

PAZAR V KOTORU